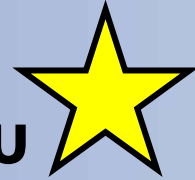

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Στέλλα Σωτηρίου

Στυλιανή Κορδονούρη

Αικατερίνη Ζαφρανίδου

Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή

Γ' Γυμνασίου

1ος τόμος

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ΄ Γυμνασίου

1ος τόμος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος Ομότιμος
Καθηγητής του Α.Π.Θ Πρόεδρος του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης**

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Αναπληρωτές Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός**

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Στέλλα Σωτηρίου, *Νομικός,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Στυλιανή Κορδονούρη, *Νομικός,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*
Αικατερίνη Ζαφρανίδου, *Κοινωνιο-
λόγος, Εκπ. Β/θμιας Εκπαίδευσης*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αναστασία Αθανασούλα-Ρέππα
Αναπλ. Καθηγήτρια της Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ
Βασίλειος Μπούρμπουλας
Σχολικός Σύμβουλος
Σοφία Ροδίτου, *Νομικός,
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Κλειώ Γκιξελή
Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αντώνιος Μαστραπάς, *Φιλόλογος,*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Παύλος Μάραντος, Σύμβουλος
Νομικών/Πολιτικών Επιστ. στο Π.Ι.
Νικόλαος Πετρόπουλος
Σύμβουλος Κοινωνιολογίας στο Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Παύλος Μάραντος, Σύμβουλος
Νομικών/Πολιτικών Επιστ. στο Π.Ι.

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ -
MULTIMEDIA A.E.»

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Στέλλα Σωτηρίου
Στυλιανή Κορδονούρη
Αικατερίνη Ζαφρανίδου**

**Κοινωνική και
Πολιτική Αγωγή**

Γ΄ Γυμνασίου

1ος τόμος

Δύο λόγια για το βιβλίο

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου έχει στόχο να σε βοηθήσει να γνωρίσεις τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα. Τα θέματα που θα μελετήσεις σε αυτό το βιβλίο δεν είναι γνώσεις για αποστήθιση, είναι γνώσεις απαραίτητες για την πολιτική σου παιδεία, αποτελούν ευκαιρίες να αναπτύξεις διάλογο, να συνεργαστείς με τους συμμαθητές σου, να δραστηριοποιηθείς για τα κοινωνικά προβλήματα γύρω σου. Με τον ίδιο τρόπο, αύριο ως πολίτης, θα μπορείς με διάλογο και κοινωνική αλληλεγγύη να λύνεις τα προβλήματά σου: τα τοπικά, τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά, τα παγκόσμια προβλήματα.

Για το λόγο αυτό το βιβλίο έχει πολλά επίκαιρα σχόλια που θα

συζητήσεις με τους συμμαθητές σου στο μάθημα. Μέσα από τη συζήτηση θα προβληματιστείς για τα ποικίλα θέματα και θα διαμορφώσεις τις δικές σου θέσεις, γνώμες και απόψεις. Έχει ακόμα πολλές ιδέες για δραστηριότητες και εργασίες, γιατί η γνώση της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας δε σταματά σε αυτό το μάθημα, ούτε στην τάξη σου.

Η γνώση αυτή:

Αποτυπώνεται στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο, στο διαδίκτυο, στην τηλεόραση, στον τύπο, γι' αυτό και όλα αυτά θα τα βρίσκεις συχνά στο βιβλίο σου.

Δοκιμάζεται κάθε στιγμή της ζωής σου, όταν θα χρειαστεί να αναζητήσεις τη βοήθεια μιας υπηρεσίας, να κατανοήσεις και να πάρεις θέση για ένα πρόβλημα, όπως αυτό

του περιβάλλοντος, του πολέμου ή του ρατσισμού.

Το βιβλίο σου δίνει πολλές ευκαιρίες να γνωρίσεις τους τρόπους με τους οποίους θα αναζητάς τις πληροφορίες και τις γνώσεις που σου χρειάζονται κάθε φορά στη ζωή.

Χωρίζεται σε τέσσερις μεγάλες ενότητες, όσα και τα επίπεδα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής που συμμετέχεις. Η πρώτη ενότητα, παρουσιάζει την κοινωνική πραγματικότητα που ζεις σήμερα και τους τρόπους που αυτή οργανώνεται (Κεφάλαια 1-6).

Η δεύτερη την οργάνωση της Πολιτείας στην οποία συμμετέχεις ως νέος και αυριανός πολίτης (Κεφάλαια 7-12).

Η τρίτη την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία επίσης ανήκεις (Κεφάλαιο 13).

Η τέταρτη τη Διεθνή Κοινότητα, την παγκόσμια δηλαδή κοινωνία, της οποίας είσαι μέλος (Κεφάλαιο 14). Και οι τέσσερις ενότητες οργανώνονται σε επιμέρους Κεφάλαια και μαθήματα. Κάθε μάθημα, για να σε βοηθήσει, έχει γραμμένες έντονα τις λέξεις - κλειδιά και στο τέλος αναφέρει σε σχεδιάγραμμα τις βασικές έννοιες. Για την επανάληψή σου, θα βρεις στο τέλος κάθε Κεφαλαίου ερωτήσεις όλων των τύπων στο Κριτήριο Αυτοαξιολόγησής σου. Ελπίζουμε το βιβλίο να σου δώσει την ευκαιρία να συνεργαστείς με κέφι και ενδιαφέρον στο πλαίσιο του μαθήματος. Η βιβλιογραφία του γνωστικού αντικειμένου καταχωρίζεται στο βιβλίο του καθηγητή.

Εισαγωγή: Αναγκαιότητα της διαθεματικής προσέγγισης

Η σύγχρονη πραγματικότητα γίνεται ολοένα και περισσότερο σύνθετη και παγκόσμια. Ένα γεγονός, όπως π.χ. η καταστροφή του δάσους στον Αμαζόνιο έχει συνέπειες στο κλίμα όλου του πλανήτη με αρνητικά αποτελέσματα στην οικονομία, στην υγεία και στη ζωή όλων.

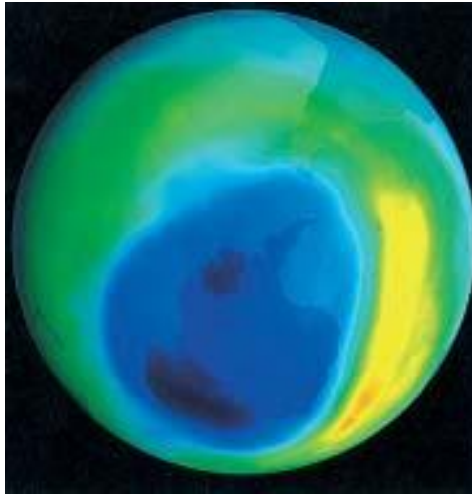
Αυτή η πραγματικότητα δημιουργεί την ανάγκη: α) συνεργασίας όλων των επιστημών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και β) απόκτησης από τον πολίτη βασικών γνώσεων σε θέματα ποικίλων επιστημονικών τομέων, ώστε να μπορεί να τοποθετείται υπεύθυνα στα διάφορα θέματα.

Αύριο, ως πολίτης, θα κληθείς να πάρεις μια θέση σε ένα πρόβλημα που αφορά π.χ. το περιβάλλον. Θα χρειαστεί να πάρεις θέση δημόσια σε μια συζήτηση ή μια διαμαρτυρία για τη χρήση ενός φυτοφαρμάκου, να επιλέξεις τη Δημοτική Αρχή με βάση τις θέσεις της για την αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της περιοχής σου, ή να επιλέξεις τους βουλευτές ή ευρωβουλευτές σου με βάση και τις απόψεις τους για σχετικά θέματα. Για να τοποθετηθείς σωστά και υπεύθυνα σε αυτά τα ζητήματα απαιτείται να έχεις βασικές γνώσεις π.χ. χημείας για να γνωρίζεις πόσο επικίνδυνες μπορεί να είναι οι χημικές ουσίες που χρησιμοποιήθηκαν ως συντηρητικό στα τρόφιμα που προμηθεύεσαι, φυσικής για να κατανοήσεις το μέγεθος του κινδύνου από τις κεραίες

ή τις γραμμές μεταφοράς υψηλής τάσης ενός αναπτυξιακού σχεδίου στο νομό, βιολογίας για να κατανοήσεις την επίδραση των παραπάνω ακτινοβολιών στα κύτταρα και το γενετικό υλικό (DNA). Παράλληλα πρέπει να έχεις βασικές γνώσεις κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, για να γνωρίζεις τους αρμόδιους για τα θέματα φορείς και τους τρόπους δικής σου ενημέρωσης και παρέμβασης (δίκαιο, πολιτική επιστήμη), την εθνική, ευρωπαϊκή (ευρωπαϊκό δίκαιο) και διεθνή νομοθεσία (διεθνές δίκαιο) που προασπίζεται τα δικαιώματα σου. Τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι κοινωνικά προβλήματα επομένως, βασικές γνώσεις κοινωνιολογίας θα σε βοηθήσουν να κατανοήσεις τα αίτια και τις επιδράσεις του προβλήματος στην οι-

κονομία και την κοινωνία ευρύτερα. Τέλος, η γνώση της ιστορίας του τόπου σου, θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις καλύτερα τις ανάγκες του και να υποστηρίξεις τις ορθότερες λύσεις. Σήμερα, οι επιστήμες πρέπει να συνεργάζονται για να προτείνουν αποτελεσματικές λύσεις στα διάφορα θέματα (διεπιστημονικότητα) και τα άτομα πρέπει να μπορούν να συνδυάσουν βασικές γνώσεις από όλους τους επιστημονικούς τομείς για να τοποθετούνται στα πολύπλοκα προβλήματα που δημιουργούνται. Αυτό απαιτεί μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης και εκπαίδευσης (γνώσης), που πρέπει να καλλιεργεί την κρίση και να συνδυάζει γνώσεις από διάφορους τομείς (διαθεματική προσέγγιση της γνώσης). Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής θα αποκτήσεις

γνώσεις που προέρχονται από τις επιστήμες της Κοινωνιολογίας, η οποία μελετά την οργάνωση των σχέσεων που αναπτύσσονται σε μία κοινωνία, του Δικαίου το οποίο έχει αντικείμενο τη μελέτη των νόμων, των Ευρωπαϊκών Σπουδών, οι οποίες αφορούν την οργάνωση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Πολιτικής Επιστήμης, η οποία μελετά την οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας και την πολιτική δράση και τέλος του Διεθνούς Δικαίου, που ασχολείται με τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Παράλληλα, θα καλλιεργήσεις τις γνώσεις σου στην Ιστορία, τη Βιολογία, τη Φυσική, την Οικονομία, την Τέχνη (Λογοτεχνία, κινηματογράφος, Ζωγραφική) και τη Γεωγραφία.

φωτ.1 Η τρύπα του όζοντος, όπως καταγράφηκε από τη NASA τον Οκτώβριο του 1995, καλύπτει ένα μέρος του Ν. Πόλου (βιολετί χρώμα) ίσο περίπου με τη Νότιο Αμερική. Ποια σχέση μπορεί να έχει η αγορά ενός οικιακού ψυγείου ή κλιματιστικού με την κατάσταση της ατμόσφαιρας του πλανήτη; Επιστήμονες και Οικολογικές Οργανώσεις απέδειξαν τη σχέση της τρύπας του όζοντος στη στρατόσφαιρα με τη χρήση φρέοντος στα ψυγεία και τα κλιματιστικά. Το Βρετανικό τμήμα της Greenpeace σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο του South Bank

Polytechnic, κατασκεύασαν οικολογικό οικιακό ψυγείο, αντικαθιστώντας το φρέον με προπάνιο. Μετά από πιέσεις Οικολογικών Οργανώσεων και πολιτών οι Διεθνείς Συνδιασκέψεις για το περιβάλλον απαγόρευσαν τη χρήση του φρέοντος στις παραπάνω συσκευές.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη ανάλογες περιπτώσεις από την επικαιρότητα που γνωρίζετε. Γιατί σήμερα ο πολίτης πρέπει να ενημερώνεται και να διαθέτει βασικές επιστημονικές γνώσεις σε διάφορους τομείς;

Κατάσταση του κόσμου				
	Κατά κεφαλήν εισόδημα (δολ. ΗΠΑ)	Προσ- δόκιμο όριο ζωής	Αναλογία εγγραμ- μάτων ενηλίκων	Κατάσταση παιδικής θνησιμότη- τας
Υποσαχά- ρια Αφρική	460	46	50	174
Μ. Ανατολή - Β. Αφρική	1.359	67	53	58
Ν. Ασία	461	63	47	97
Αν. Ασία - Ειρηνικός	1.232	69	81	43

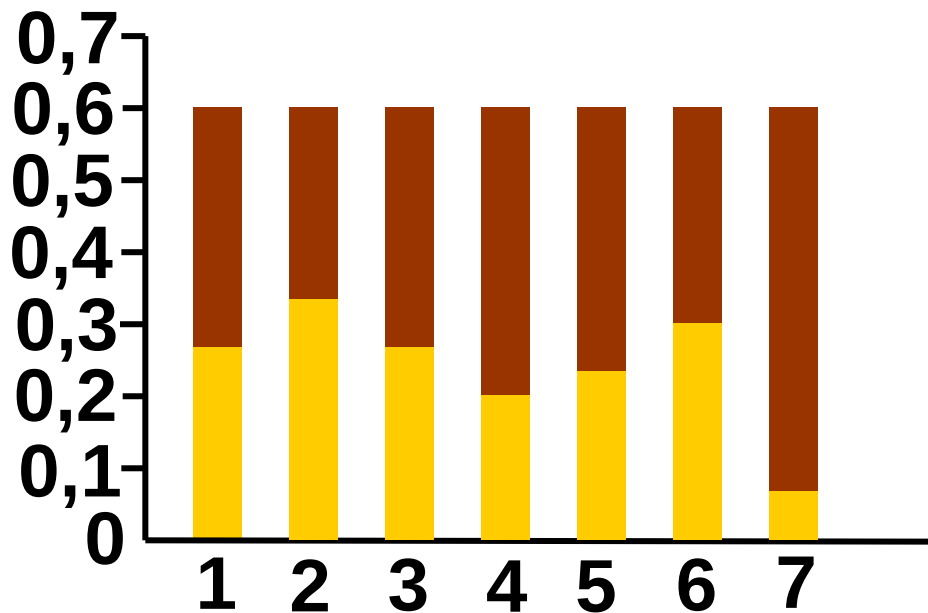
Κατά κεφαλήν εισόδημα (δολ. ΗΠΑ)	Προσ-δοκίμο όριο ζωής	Αναλογία εγγράμ-ματων ενηλίκων	Κατάστα-ση παιδι-κής θνησι-μότητας	Λατ. Αμερική - Καραϊβική	Πρώην Ανατ. Χώρες - Βαλτική	Βιομηχανι-κές Χώρες
				3.362	1.742	26.214
				70	69	78
				85	96	97
				34	41	7

	Κατά κεφαλήν εισόδημα (δολ. ΗΠΑ)	Προσ- δόκιμο όριο ζωής	Αναλογία εγγραμ- μάτων ενηλίκων	Κατάστα- ση παιδι- κής θνησι- μότητας
Αναπτυσ- σόμενες χώρες	1.154	62	67	90
Ελάχιστα αναπτυγμέ- νες χώρες	277	49	43	158
Παγκόσμια	5.073	63	70	82
ΕΛΛΑΔΑ	11.660	78	97	8

πίνακας 1. Πηγή Unicef 2004

Οι στατιστικοί πίνακες αποτελούν σημαντική πηγή γνώσης και ενημέρωσης για σοβαρά θέματα που ενδιαφέρουν τον πολίτη. Ο παραπάνω πίνακας αφορά την παγκόσμια οικονομική κατάσταση. Από ποιους επιστημονικούς κλάδους απαιτείται να έχει βασικές γνώσεις ο αναγνώστης για να κατανοήσει σε βάθος την εικόνα του κόσμου που δίνει ο συγκεκριμένος στατιστικός πίνακας; Πόσο σημαντικό είναι να αναγράφεται η πηγή και η χρονολογία σε έναν στατιστικό πίνακα; Ποια συμπεράσματα για το κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας μπορούν να εξαχθούν από τον πίνακα;

Χρηματοδοτικό έλλειμμα

1: ΚΑΝΑΔΑΣ

2: ΓΑΛΛΙΑ

3: ΓΕΡΜΑΝΙΑ

4: ΙΤΑΛΙΑ

5: ΙΑΠΩΝΙΑ

6: ΑΓΓΛΙΑ

7: ΗΠΑ

πίνακας 2. Πηγή ΟΗΕ 2004

Οι 7 πλουσιότερες χώρες του κόσμου (G7) δεσμεύτηκαν να αποδίδουν το 0,7% του εθνικού τους πλούτου ως επίσημη βοήθεια ανάπτυξης στον τρίτο κόσμο. Ο παραπάνω πίνακας δείχνει πόσο εκπλήρωσαν τις δεσμεύσεις τους.
✍ Να σχολιάσετε τα συμπεράσματά σας.

Μέρος Α

Το άτομο και η κοινωνία

1 Εισαγωγικές έννοιες

- Άτομο «φύσει κοινωνικό ον»
- Τι είναι κοινωνία
- Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο θα γνωρίσεις τις έννοιες της κοινωνίας και του πολιτισμού που επηρεάζουν καθοριστικά τη συμπεριφορά όλων μας.

Μπορείς να διαβάσεις λογοτεχνικά έργα από τα Νεοελληνικά σου Αναγνώσματα για να κατανοήσεις ότι οι συμπεριφορές των ανθρώπων καθορίζονται από την κοινωνία στην οποία ζουν. Κλασικά λογοτεχνικά έργα όπως «Οι Άθλιοι» του Β. Ουγκώ, «Ο Ροβινσών Κρούσος» του Ντ. Νταφόε

περιγράφουν γλαφυρά την επίδραση της κοινωνικής πραγματικότητας στη ζωή και την προσωπικότητα των ατόμων.

Εκτός από τη λογοτεχνία και ο κινηματογράφος είναι ένα μέσο που μπορεί να σε βοηθήσει να κατανοήσεις τα θέματα που θίγονται σε αυτό το βιβλίο. Στη διάρκεια της χρονιάς μπορείς να επιλέξεις και να δεις τις ταινίες που προτείνονται στις εισαγωγές των κεφαλαίων. Ταινίες όπως «Μοντέρνοι καιροί» του Τσάρλυ Τσάπλιν, «Αγέλαστος πέτρα» του Φ. Κουτσάφτη, «Ένα αγρίμι στην πόλη» του Φ. Τρυφώ, αλλά και όλες οι ταινίες, που προτείνονται στα επόμενα κεφάλαια, θα σου δείξουν τις επιδράσεις του κοινωνικού

περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το διαδίκτυο αποτελεί σήμερα ένα σημαντικό μέσο για άντληση πληροφοριών, ενημέρωση και γνώση. Μπορείς να το χρησιμοποιείς για να αντλείς πληροφορίες που θα συμπληρώνουν και θα επεξηγούν το μάθημά σου. Για το πρώτο αυτό κεφάλαιο μπορείς να επισκεφτείς τις ιστοσελίδες περιοδικών όπως το «Γαιόραμα» και το National Geographic στις διευθύνσεις www.georama.gr και www.nationalgeographic.gr αντίστοιχα. Από αυτές τις ιστοσελίδες μπορείς να αναζητήσεις πληροφορίες για διαφορετικούς πολιτισμούς και κοινωνίες. Μπορείς να τις

συζητήσεις στην τάξη και να ενημερώσεις τους συμμαθητές σου. Θα αντιληφθείς με αυτόν τον τρόπο την έννοια της κοινωνίας και των πολιτισμών, που μπορεί να διαφέρουν αλλά αποτελούν κοινή ανάγκη και δημιουργία του ανθρώπου στον πλανήτη.

1.1 Άτομο «φύσει κοινωνικό ον»

Από την πρώτη του εμφάνιση το ανθρώπινο είδος ζει κοινωνικά. Η κοινωνική συμβίωση είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης, όπως είπε ο Αριστοτέλης. Την «ανθρώπινη φύση», όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, την οφείλουμε βασικά στην κοινωνική μας συμβίωση. Η κοινωνικότητα, δηλαδή η ανάγκη του ανθρώπου για κοινωνική συμβίωση, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του ανθρώπινου πολιτισμού. Με αυτόν τον τρόπο, όλοι μας σήμερα διαθέτουμε:

- Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με όλους τους ανθρώπους στον πλανήτη. Ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφορές τους οι άνθρωποι σε όλον τον πλανήτη, ζουν, επικοινωνούν, επεμβαίνουν στο περιβάλλον,**

εντάσσονται σε μικρές ή μεγάλες ομάδες και δημιουργούν, ικανοποιώντας κοινές ανάγκες και στόχους.

- **Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με ορισμένους μόνον ανθρώπους, αυτούς με τους οποίους μοιραζόμαστε έναν κοινό πολιτισμό*. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι η γλώσσα, η θρησκεία, οι αξίες κ.ά.**

- **Κάποια χαρακτηριστικά μοναδικά, τα οποία χαρακτηρίζουν και διακρίνουν τη μοναδική προσωπικότητα κάθε ανθρώπου.**

*** πολιτισμός: Ο πολιτισμός, εκτός από τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις τέχνες, τα γράμματα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα, περιλαμβάνει τις καθημερινές συνήθειες και συμπεριφορές των ανθρώπων, τους τρόπους που ζουν, εργάζονται, συμπεριφέρονται και ψυχαγωγούνται.**

1.2 Τι είναι κοινωνία

Στα μαθήματα τις Ιστορίας γνώρισες τις αρχαίες κοινωνίες (της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου, του Ελληνικού χώρου) και αργότερα τη Ρωμαϊκή, τη Βυζαντινή, τη Μεσαιωνική και τη βιομηχανική κοινωνία. Στη Γεωγραφία μελέτησες τη σύγχρονη Ελληνική, Αμερικανική, Αιγυπτιακή κοινωνία. Γνώρισες αυτές τις κοινωνίες μελετώντας τον υλικό (τρόπο ζωής, τεχνολογία, τρόπους παραγωγής, τέχνες) και πνευματικό (γλώσσα, νόμους, θρησκεία, αξίες, επιστήμες, γράμματα) πολιτισμό τους. Ο πολιτισμός επομένως είναι αυτός που χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία και τη διακρίνει από τις άλλες.

Κοινωνία είναι ένα σχετικά μεγάλο και οργανωμένο σύνολο

ανθρώπων που έχει διάρκεια στο χρόνο και διακρίνεται με βάση τον πολιτισμό του.

Επομένως, η κοινωνία

- **Είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων και όχι ένα απλό άθροισμα, εφόσον μέσα από τις οργανωμένες σχέσεις τους οι άνθρωποι δημιουργούν τον πολιτισμό τους.**

- **Είναι σχετικά αυτόνομη, εφόσον έχει ένα δικό της πολιτισμό αλλά και συγχρόνως δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες.**

Κάθε κοινωνία, σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, έχει ένα δικό της τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας. Αποτελείται από επιμέρους κοινωνικές ομάδες (κεφ. 2) και κοινωνικές τάξεις (κεφ. 3), οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες (κεφ. 3) και θεσμούς, όπως π.χ. η οικογένεια

και το σχολείο (κεφ. 4). Η κοινωνία μεταφέρει στα νέα μέλη της το σύνολο του πολιτισμού της και τα ελέγχει για την τήρηση των κανόνων (κεφ. 5), ενώ αντιμετωπίζει κοινωνικά προβλήματα για τα οποία προωθεί λύσεις (κεφ. 6). Τέλος δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες και μεταβάλλεται, δηλαδή αλλάζει με την πάροδο του χρόνου, χωρίς να χάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που τη διακρίνουν από τις άλλες κοινωνίες.

Ακολουθεί ο πίνακας 1.1 Οι κυριότερες διαφορές της ανθρώπινης κοινωνίας από τις μορφές συλλογικής ζωής των ζώων.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ		
Ανθρώπων	Κοινωνία	Μορφή
Ζώων	Αγέλη ζμήνος	Κυψέλη
Ενστικτώδης	Λογική και (ή) ζυναι- σθηματική δημιουργία	Συγκρότηση
Σταθερή στο χώρο και χρόνο	Ποικίλλει στο χώρο, με- ταβάλλεται στο χρόνο	Μορφή
Άμηση και απόλυτη	Περιορισμένη (αντιστρόφως ανάλογη με την τεχνολογία)	Εξάρτηση από άμεσο φυσικό περιβάλλον
Περιορισμένη (κυρίως στην κατασκευή φωλιάς)	Απριορίστη (πριορίζεται μόνο από την τεχνολογία)	Δυνατότητα δημιουργίας τεχνητού πε- ριβάλλοντος

✎ Αφού μελετήσετε τον παραπάνω πίνακα, να συζητήσετε τις διαφορές που εντοπίζετε με βάση τις γνώσεις σας από τη Βιολογία.

φωτ. 1.1 Καταυλισμός ελλήνων τσιγγάνων.

Κάθε κοινωνία σε κάθε χρονική στιγμή χαρακτηρίζεται από τους επιμέρους πολιτισμούς που συμβιώνουν στους κόλπους της. Οι πρόσφυγες του Πόντου και της Μ. Ασίας, οι τσιγγάνοι και πολλοί άλλοι πολιτισμοί υπήρξαν καθοριστικοί στη διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας.

✎ Να συζητήσετε για τους επιμέρους πολιτισμούς που συνυπάρχουν στην τοπική σας κοινότητα.

1.3 Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Με τη γέννησή του το νέο μέλος της κοινωνίας έχει τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά (βιολογικά) που το διακρίνουν από όλα τα άλλα μέλη της. Η κοινωνία μεταφέρει στο νέο μέλος της τον πολιτισμό της, επιδρώντας καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του. Η γλώσσα, οι κανόνες που επικρατούν στην οικογένεια και στην ευρύτερη κοινωνία, η θρησκεία κ.λ.π. αποτελούν τα κοινωνικά-πολιτισμικά χαρακτηριστικά που κάθε κοινωνία μεταβιβάζει στα άτομα-μέλη της.

Η προσωπικότητα και η συμπεριφορά του ατόμου είναι μοναδική, εφόσον κάθε άτομο διαθέτει μοναδικά βιολογικά χαρακτηριστικά, ζει

σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και δέχεται διαφορετικά τις επιδράσεις της κοινωνίας διαμορφώνοντας τα ιδιαίτερα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του. Γι' αυτό ακόμα και οι συμπεριφορές ατόμων, που μεγάλωσαν στην ίδια οικογένεια, δεν είναι ποτέ ίδιες μεταξύ τους.

Οι σχέσεις ατόμου και κοινωνίας είναι σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα ατομικά, μοναδικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν οι άνθρωποι (βιολογικά και ψυχολογικά) και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά που τους μεταβιβάζει η κοινωνία.

φωτ.1.2. Οι χώροι συναντήσεων και ψυχαγωγίας και γενικότερα ο τρόπος ζωής αποκτά ένα ομοιόμορφο χαρακτήρα και γι' αυτό πολλοί μιλούν σήμερα για την

«παγκόσμια κοινωνία».

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τα αίτια αυτού του φαινομένου. Πόσο σημαντικό είναι να έρθουν κοντά οι ανθρωπίνες κοινωνίες; Πόσο σημαντική είναι επίσης η διατήρηση του πολιτισμού που διακρίνει κάθε κοινωνία;

φωτ. 1.3.

«Ο άνθρωπος είναι προϊόν και δημιουργός της κοινωνίας»

είπε ο Κ. Μαρξ. Ο τρόπος που εκδηλώνουμε τα συναισθήματά μας, η ενδυμασία μας, ο τρόπος ζωής μας, οι ιδέες και γενικότερα η συμπεριφορά μας είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία.

Ο άνθρωπος καθορίζεται από το κοινωνικό περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά οι άνθρωποι δεν είναι ομοιόμορφες μηχανές που η κοινωνία απλά κατασκευάζει, αλλά μοναδικές προσωπικότητες, οι οποίες συμβάλλουν και επηρεάζουν τη δημιουργία και την αλλαγή της.

Βασικές έννοιες μαθήματος

2 Κοινωνικές Ομάδες

- Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων
- Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες
- Συνοχή και διάλυση των κοινωνικών ομάδων

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο μπορείς να επαναλάβεις τις έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής συμπεριφοράς. Θα σε βοηθήσουν να κατανοήσεις τη λειτουργία των κοινωνικών ομάδων.

Το διήγημα «Σιούλας ο ταμπάκος», από τη συλλογή διηγημάτων του Δ. Χατζή «Το τέλος της μικρής μας πόλης», αναφέρεται στη λειτουργία των επαγγελματικών

ομάδων στην Ελλάδα τον περασμένο αιώνα. Λογοτεχνικά έργα, όπως «Ο Ζητιάνος» του Α. Καρκαβίτσα και «Η Γαλήνη» του Η. Βενέζη, αναφέρονται στη διαφορετική και συχνά αρνητική αντιμετώπιση κοινωνικών ομάδων που εξαναγκάζονται να ζουν στο περιθώριο της ζωής.

Πολλές ταινίες αναφέρονται στα προβλήματα ομάδων που γίνονται αντικείμενο προκαταλήψεων και διακρίσεων. Η «Πολίτικη κουζίνα» του Τ. Μπουλμέτη θέτει το πρόβλημα των προσφύγων της Μ. Ασίας, «Η ζωή είναι ωραία» του Ρ. Μπενίνι αφορά τις διώξεις των Εβραίων από το καθεστώς του Χίτλερ, οι ταινίες «Γκάντι» του Ρ. Αττένμπορο και

«Λώρενς της Αραβίας» του Ντ. Λυν αναφέρονται στους αγώνες εθνικών ομάδων που δέχονταν τις διακρίσεις και την καταπίεση την περίοδο της αποικιοκρατίας, η ταινία της Τ. Μαρκετάκη «Λόγια της Σιωπής», για τους μη ακούοντες, θέτει τα προβλήματα αυτής της ομάδας ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Από τον ιστοχώρο της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) και του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας (www.yperpth.gr) μπορείς να ενημερωθείς για τη δράση εθελοντικών ομάδων. Πολλές κοινωνικές οργανώσεις βρίσκονται στο διαδίκτυο, όπως το Κέντρο Ενημέρωσης για Θέματα Ισότητας (www.kethi.gr), ομάδες πίεσης, όπως το Ινστιτούτο

**Καταναλωτών (www.inka.gr),
ομάδες νέων (που θα βρεις από τις
«ενδιαφέρουσες συνδέσεις» του
ιστοχώρου της Γ.Γ.Ν. Γενιάς).
Μπορείς να ενημερωθείς για τη
δράση τους.**

**Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει
να κατανοήσεις το σημαντικό ρόλο
των κοινωνικών ομάδων στη
διαμόρφωση της ατομικής και
κοινωνικής μας συμπεριφοράς.**

2.1 Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

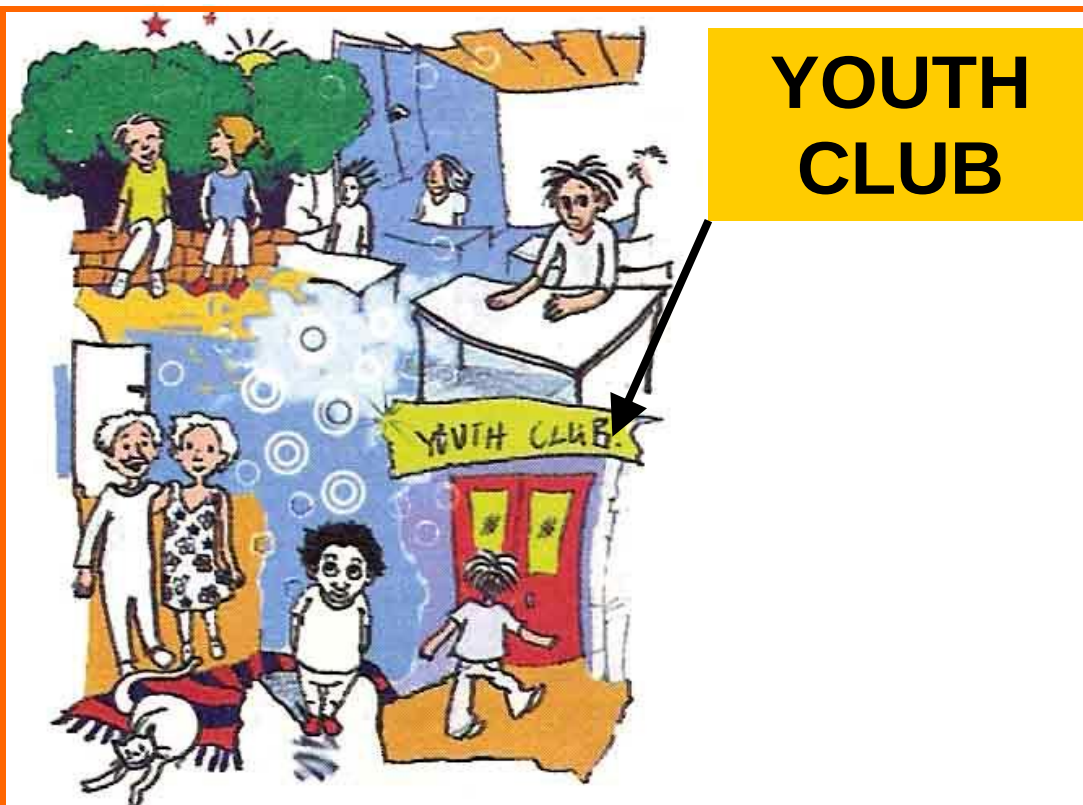
2.1.1 Έννοια και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

«Ποιος είσαι; Ποιοι είναι οι γονείς σου; Ποιος είναι ο τόπος που γεννήθηκες;» ρωτάει η Πηνελόπη τον μεταμφιεσμένο σε ζητιάνο Οδυσσέα. Στην αρχαϊκή κοινωνία οικογένεια και πατρίδα αρκούσαν για να δηλώσουν την ταυτότητα ενός ατόμου. Σήμερα θα χρειαζόταν να συμπληρώσουμε πολλές ακόμα ερωτήσεις, όπως «Ποιο είναι το επάγγελμα σου;» «Τι ενδιαφέροντα έχεις;» στην πρώτη μας γνωριμία με ένα άτομο για να το προσδιορίσουμε. Μόνον αν επισκεπτόμασταν έναν άλλον πλανήτη θα αρκούσε η ταυτότητα «Άνθρωπος: κάτοικος της γης» για να μας προσδιορίσει.

Όλοι ανήκουμε σε μια κοινωνία συμμετέχοντας σε πολλές κοινωνικές ομάδες. Από τη συμμετοχή μας σε αυτές τις ομάδες αποκτάμε μια προσωπικότητα και μια ταυτότητα που μας χαρακτηρίζουν και μας διακρίνουν από τους άλλους. Ζούμε π.χ. σε ένα χωριό ή σε μία πόλη, μεγαλώνουμε σε μια συγκεκριμένη οικογένεια, σπουδάζουμε σε ένα σχολείο, συμμετέχουμε σε μια θεατρική ή αθλητική ομάδα και επιθυμούμε να ενταχθούμε σε μian εθελοντική ομάδα βοήθειας ατόμων με κινητικά προβλήματα.

Κοινωνική ομάδα είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων, που επικοινωνούν, έχουν κοινούς σκοπούς και αποκτούν την αίσθηση του «εμείς», δηλαδή συνείδηση ότι αποτελούν ομάδα.

Οι κοινωνικές ομάδες επομένως, έχουν: α) συγκεκριμένη οργάνωση και αυτό τις διακρίνει από τις τυχαίες συναθροίσεις ατόμων, όπως τα άτομα που περιμένουν σε μία στάση, β) συχνή επικοινωνία μεταξύ τους, γ) κοινούς σκοπούς που μπορεί να είναι επαγγελματικοί, οικονομικοί, πολιτικοί, κοινά ενδιαφέροντα κ.ά. και δ) μέσα από τη συμμετοχή τους σε αυτές τις ομάδες τα άτομα συνειδητοποιούν ότι αποκτούν την αίσθηση του «εμείς», δηλαδή μια ταυτότητα, κοινή με τα άλλα μέλη της ομάδας, όπως π.χ. την ταυτότητα του εθελοντή, του μαθητή, του δημότη, του αθλητή.

Σκίτσο 2.1 Ομάδες συμμετοχής των νέων. Σήμερα συμμετέχετε σε πολλές κοινωνικές ομάδες.

✍ Να τις καταγράψετε και να συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.

φωτ.2.1 Εθελοντική απασχόληση παιδιών.

Ο εθελοντισμός αναπτύσσεται στην Ελλάδα σήμερα και δεκάδες ομάδες εθελοντών προσφέρουν κοινωνικό έργο σε πολλούς τομείς. Η φύλαξη των δασών, η βοήθεια και συνοδεία ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι σχολικοί τροχονόμοι, η δενδροφύτευση, η αιμοδοσία, η απασχόληση παιδιών, αποτελούν μερικούς από τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι εθελοντικές ομάδες.

✍ Να συζητήσετε γι' αυτές τις ομάδες στην τάξη.

φωτ.2.2 Παρέα νέων.

Η παρέα είναι πρωτογενής κοινωνική ομάδα

2.1.2 Διακρίσεις των κοινωνικών ομάδων

Οι κοινωνικές ομάδες μπορούν να διακριθούν, με βάση το μέγεθός τους σε μικρές ή μεγάλες (χωριό - αθλητική ομάδα) με βάση την οργάνωσή τους σε ομάδες περισσότερο ή λιγότερο οργανωμένες (σχολείο - παρέα), με βάση τη διάρκεια τους σε ομάδες μεγάλης διάρκειας ή προσωρινές (οικογένεια - επιτροπή διαμαρτυρίας). Εκτός από αυτές τις διακρίσεις, οι ομάδες διακρίνονται σε ομάδες πρωτογενείς και δευτερογενείς και σε ομάδες ανοικτές και κλειστές.

1. Πρωτογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες εντάσσονται όλα τα άτομα, όπως η οικογένεια και οι παρέες των συνομηλίκων. Οι ομάδες αυτές έχουν μεγάλη επίδραση στη

διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου, εφόσον σε αυτές το άτομο ζει και συμμετέχει ολοκληρωτικά. Δευτερογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες το άτομο εντάσσεται στη διάρκεια της ζωής του, συνήθως με δική του επιλογή, για την ικανοποίηση συγκεκριμένου σκοπού ή συμφέροντος.

Δευτερογενείς είναι οι επαγγελματικές , οι πολιτικές ομάδες ή οι ομάδες ενδιαφερόντων. Οι ομάδες αυτές επιδρούν σε ορισμένες μόνον πλευρές της ζωής του ατόμου.

2. Ανοικτές είναι οι ομάδες στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ελεύθερα όποιος συμφωνεί με τους σκοπούς και τις επιδιώξεις τους. Στις σύγχρονες κοινωνίες σχεδόν όλες οι ομάδες είναι ανοικτές για όλα τα άτομα ή για όσα έχουν τις ανάλογες προϋποθέσεις, όπως

συμβαίνει π.χ. στην περίπτωση ενός επαγγελματικού σωματείου. Αντίθετα κλειστές είναι οι ομάδες που θέτουν αυστηρές προϋποθέσεις για την ένταξη σε αυτές, όπως π.χ. οι αδελφότητες, οι κλειστές λέσχες ή οι συμμορίες που υπάρχουν μέχρι σήμερα σε ορισμένες κοινωνίες. Οι ομάδες αυτές έχουν έντονη τη διάκριση ανάμεσα στα μέλη της ομάδας «εμείς» και στους εκτός της ομάδας οι «άλλοι».

Προκαταλήψεις και διακρίσεις σε βάρος ομάδων

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές, γιατί σε αυτές συμβιώνουν πολλές διαφορετικές εθνικές, γλωσσικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές ομάδες, με διαφορετικές αξίες, απόψεις και ιδεολογίες. Η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία πρέπει να εξασφαλίζει στα άτομα

όλων των ομάδων συνθήκες ελευθερίας και ισότητας. Συχνά η ταυτότητα που δίνει στα άτομα η συμμετοχή τους σε μία ομάδα (π.χ. Έλληνας ή χριστιανός ή οπαδός αθλητικής ομάδας) τα οδηγεί σε αρνητικές στάσεις απέναντι σε άτομα διαφορετικών ομάδων. Οι αρνητικές αυτές στάσεις είναι αποτέλεσμα προκαταλήψεων, δηλαδή αρνητικών συνήθως αντιλήψεων και εικόνων για άτομα άλλων ομάδων, που δε βασίζονται στην πραγματικότητα. Οι πιο συνηθισμένες μορφές προκαταλήψεων είναι αυτές που αφορούν το φύλο, τη φυλή, την ηλικία, τη θρησκεία, τη χώρα προέλευσης, το κοινωνικό στρώμα ή την υγεία των ατόμων. Οι προκαταλήψεις αυτές οδηγούν σε αρνητικές διακρίσεις, άνιση δηλαδή μεταχείριση ευάλωτων κοινωνικών

ομάδων, όπως π.χ. οι γυναίκες, οι αλλοδαποί, οι τσιγγάνοι, τα άτομα με αναπηρίες. Ο αποκλεισμός αυτών των κοινωνικών ομάδων (ρατσισμός) καταπατά το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ζει χωρίς διακρίσεις λόγω εθνικής ή θρησκευτικής ταυτότητας, φύλου ή αναπηρίας.

φωτ.2.3 Χορωδία. Τα μέλη μιας χορωδίας, μιας θεατρικής ομάδας, αλλά και μιας Κυβέρνησης ή ενός κόμματος συνεργάζονται, υπακούουν σε κανόνες, ακολουθούν τις κατευθύνσεις που καθορίζει ο αρχηγός της ομάδας (μαέστρος, σκηνοθέτης, Πρωθυπουργός, πρόεδρος).

φωτ.2.4 Ομάδα αρχαιολόγων σε ανασκαφή στην Αντίπαρο. Η ομάδα επιστημόνων που συνεργάζονται για ένα ερευνητικό έργο αποτελούν δευτερογενή ομάδα.

✍ Να αναφέρετε και άλλα παραδείγματα δευτερογενών ομάδων. Να συζητήσετε για τις ομάδες που θα θέλατε να συμμετάσχετε στο μέλλον.

φωτ.2.5 Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ το 1963, εκφωνώντας τον περίφημο λόγο του «I have a dream»

«Έχω ένα όνειρο ότι κάποια μέρα τα τέσσερα μικρά παιδιά μου θα ζήσουν σε μια χώρα όπου δε θα κρίνονται από την απόχρωση του δέρματός τους, αλλά από το περιεχόμενο του χαρακτήρα τους... Ότι μια μέρα μικρά μαύρα αγόρια και κορίτσια θα μπορούν να ενώσουν τα χέρια τους μαζί με τα λευκά παιδιά σαν αδέρφια... Εκείνο για το οποίο η δικιά μας γενιά θα μετανιώσει πικρά δεν θα είναι τόσο η σκληρότητα και οι αδικίες των κακών ανθρώπων, όσο η απαράδεκτη σιωπή των καλών....»

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για ομάδες που κινδυνεύουν σήμερα να γίνουν αντικείμενο διακρίσεων.

Αλήθεια, είδες
τον καινούργιο
προϊστάμενο; Λένε ότι
είναι συμπαθέστατη

**ΓΥΝΑΙΚΑ
ΕΙΝΑΙ;!**

Τον είδατε αυτόν;... Τι ήτανε τώρα;
Τούρκος; Άραβας; Μαροκινός;
Τρέχα γύρευε μ' όλους αυτούς

**Εγώ λέω ότι θα 'πρεπε να κάνουν
μια προσπάθεια να ενταχθούν, δε
νομίζετε; Εν πάση περιπτώσει,
καλέ μου κύριε, ένα είναι σίγουρο:
οι άνθρωποι αυτοί δεν είναι σαν
εσάς ή σαν εμένα!...**

**Κι εγώ που είμαι γιος αυτού του
Άραβα, μπορώ να σας πω ότι όλοι
πρέπει να κάνουν προσπάθειες
καλέ μου κύριε!!**

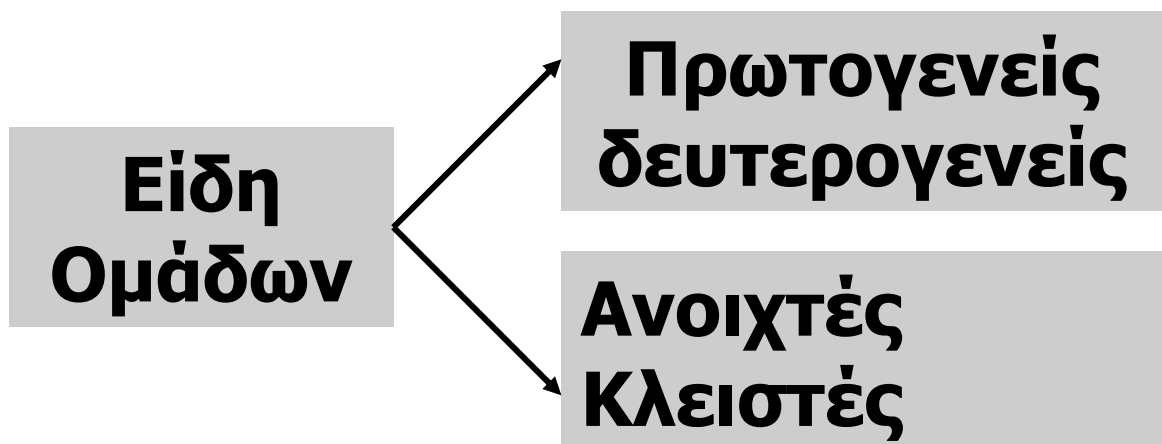
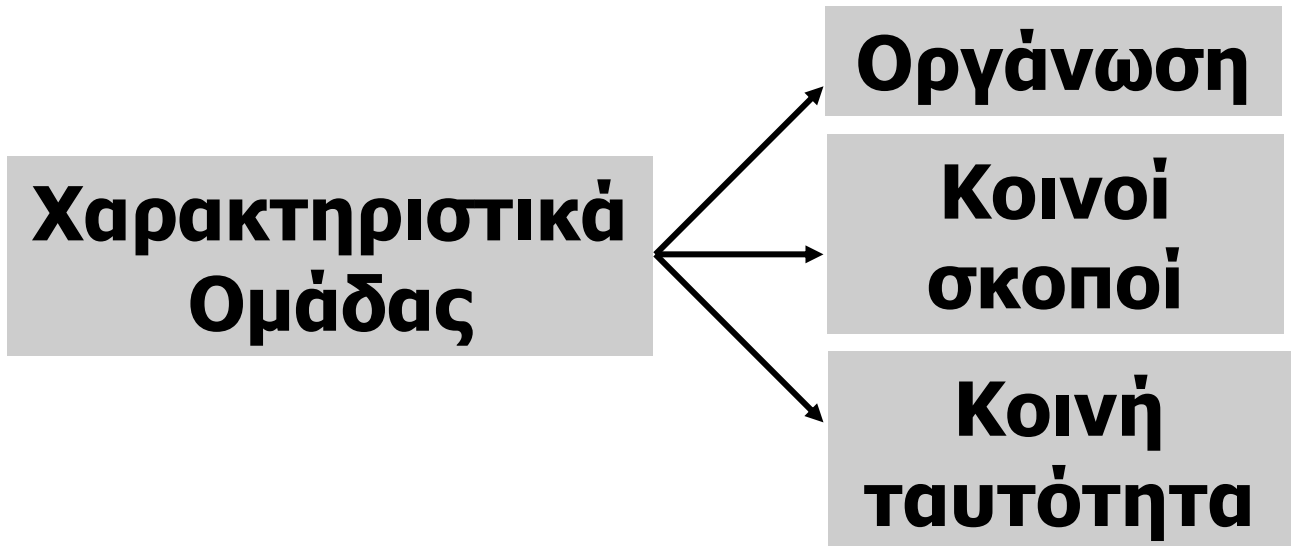

**Άρπα
την!**

Στις δύο προηγούμενες σελίδες φαίνονται πίνακες 2.1.α, β. Ο ρατσισμός αρχίζει όταν η διαφορά, πραγματική ή φανταστική, προβάλλεται για να δικαιολογήσει μια επίθεση. Επίθεση που στηρίζεται στην ανικανότητα κατανόησης του άλλου και έναρξης διαλόγου.

✍ Να σχολιάσετε τα σκίτσα στην τάξη και να συζητήσετε συνηθισμένες προκαταλήψεις που οδηγούν σε ρατσισμό.

Βασικές έννοιες μαθήματος

2.2 Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες

Πρωταρχικός λόγος ένταξης του ατόμου στις ομάδες είναι η ανάγκη του να ανήκει σε ένα σύνολο και να νοιώθει την αίσθηση τον «εμείς». Οι άνθρωποι είναι όντα κοινωνικά, που χρειάζονται την επικοινωνία και τη συνεργασία για να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν. Άλλοι λόγοι ένταξης των ατόμων σε ομάδες μπορεί να είναι:

- Τα κοινά ενδιαφέροντα ή τα κοινά οικονομικά ή επαγγελματικά συμφέροντα. Αυτά οδηγούν σε ένταξη σε αθλητικούς ή πολιτιστικούς Συλλόγους, σε πολιτικά κόμματα και νεολαίες, σε ομάδες πίεσης (Σωματεία, Οργανώσεις, Σύλλογοι), σε κινήματα, όπως το οικολογικό ή το κίνημα ατόμων με αναπηρίες,

σε εθελοντικές ομάδες και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

- Η τάση για ταύτιση-μίμηση και η ανάγκη απόκτησης ταυτότητας που να διακρίνει τα άτομα. Αυτή η τάση αποτελεί συνηθισμένο λόγο ένταξης των νέων σε ομάδες που ξεχωρίζουν για την εμφάνιση και την ιδεολογία τους, όπως π.χ. οι ομάδες μουσικών ενδιαφερόντων, ροκ, χέβυ μέταλ, νιου γουέϊβ.**
- Η ανάγκη κάποιων να αναδειχτούν σε ηγέτες.**

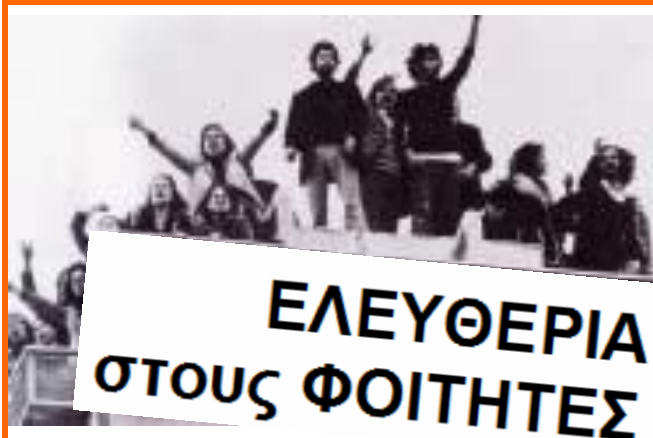
2.3 Συνοχή και διάλυση της ομάδας

Βασική επιδίωξη κάθε ομάδας είναι να εξασφαλίζει και να διατηρεί τη συνοχή της. Όσο εξυπηρετείται ο κοινός σκοπός και επιτυγχάνονται οι κοινοί στόχοι, είναι φυσικό να

ενισχύονται οι δεσμοί των μελών της κοινωνικής ομάδας. Τα μέλη επικοινωνούν συχνά μεταξύ τους, υπακούουν σε κοινούς κανόνες, έχουν κοινές αξίες και εμπειρίες, χρησιμοποιούν μια κοινή «γλώσσα», όπως π.χ. συμβαίνει με μια παρέα συμμαθητών ή με τους συναδέλφους σε ένα χώρο εργασίας.

Αν για οποιοδήποτε λόγο ο κοινός στόχος πάψει να υπάρχει, είτε γιατί έχει επιτευχθεί είτε γιατί άλλαξαν τα ενδιαφέροντα των ατόμων, είτε γιατί υπήρξαν διαφωνίες ή αποτυχίες, η κοινωνική ομάδα μπορεί να διαλυθεί, όπως συνέβη στο παρελθόν με τη Φιλική Εταιρεία ή τις ομάδες αγροτών που επεξεργάζονταν αγροτικά προϊόντα και διαλύθηκαν με την εκβιομηχάνιση της χώρας. Όταν διαμορφώνονται νέες ανάγκες και κοινωνικές συνθήκες,

κάποιες κοινωνικές ομάδες καταργούνται και δημιουργούνται νέες, οι οποίες δίνουν νέες ταυτότητες στα άτομα. Με αυτόν τον τρόπο με την πτώση της δικτατορίας έπαψαν να υπάρχουν οι ομάδες φοιτητών που εναντιώθηκαν στο καθεστώς και δημιουργήθηκαν νέες ομάδες με άλλους στόχους, όπως οι φοιτητικοί σύλλογοι.

φωτ. 2.6 Ομάδες φοιτητών στην κατάληψη της Νομικής στη διάρκεια της δικτατορίας.

φωτ. 2.7 Αντιπολεμική διαδήλωση ομάδων φοιτητών στην Ουάσιγκτον, τη δεκαετία τον '60.

Οι ομάδες δημιουργούνται όταν εξυπηρετούν κάποιες ανάγκες και διαλύονται όταν οι στόχοι τους ικανοποιηθούν. Οι ομάδες φοιτητών στη διάρκεια της δικτατορίας (1967-1974) ικανοποίησαν το στόχο τους που ήταν η ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος. Με τον ίδιο τρόπο έπαψαν να υπάρχουν οι αντιπολεμικές ομάδες στην Αμερική του '60, όταν τελείωσε ο πόλεμος στο Βιετνάμ. Α Από τις γνώσεις σας στην Ιστορία να αναφέρετε ομάδες οι οποίες με τη δράση τους άλλαξαν την ιστορία του τόπου τους.

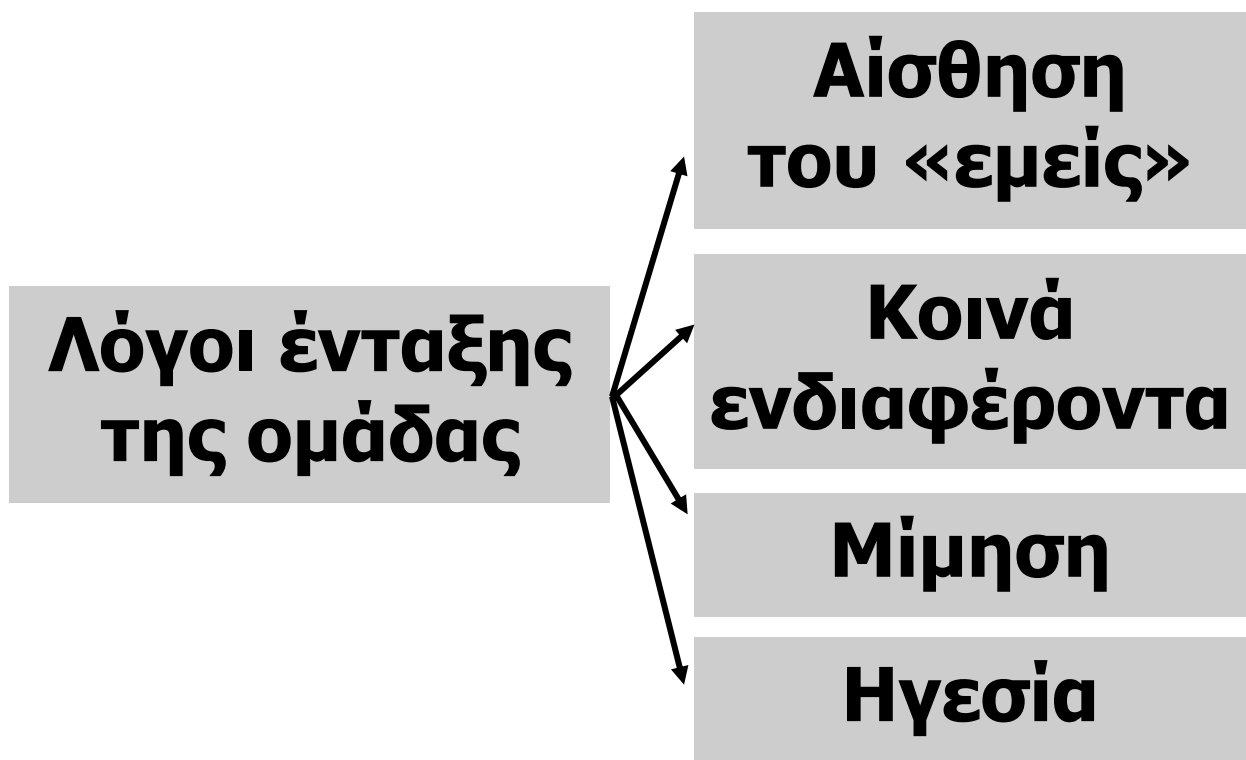

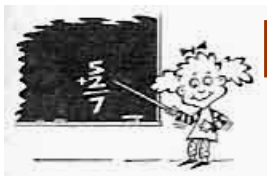
φωτ. 2.8 Με την κοινωνική εξέλιξη πολλές επαγγελματικές ομάδες εξαφανίζονται και νέες δημιουργούνται για να

ανταποκριθούν στις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για επαγγελματικές ομάδες που χάνονται. Μπορείτε να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα για τα παραδοσιακά επαγγέλματα που χάνονται στην τοπική σας κοινότητα και για τα μέτρα στήριξης ορισμένων από αυτά.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες - δραστηριότητες

1. Πώς εξηγείτε τη λαϊκή έκφραση «Δείξε μου το φίλο σου να σου πω ποιος είσαι;» με βάση τις γνώσεις σας από το κεφάλαιο;
2. Να καταγράψετε εθελοντικές ομάδες, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ομάδες πίεσης (Σωματεία, Συλλόγους) που δραστηριοποιούνται στην τοπική σας κοινωνία.
3. Να ενημερωθείτε από το Δήμο/Κοινότητα για τις κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν από αποκλεισμό και για τα προγράμματα υποστήριξής τους.
4. Η τρίτη ηλικία συμμετέχει σε λιγότερες ομάδες. Γιατί; Καταγράψτε τα προβλήματά τους, ιδιαίτερα στις πόλεις. Ενημερωθείτε από το Δήμο για τα ΚΑΠΗ και τις Λέσχες Φιλίας της περιοχής σας.

5. Να καταγράψετε σε κατάλογο τις ομάδες ατόμων που γίνονται αντικείμενο διακρίσεων. Να καταγράψετε τις πιο συνηθισμένες αρνητικές προκαταλήψεις γι' αυτές τις ομάδες. Να σημειώσετε γιατί αυτές οι απόψεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ πρωτογενών και δευτερογενών

ομάδων; Να αναφέρετε παραδείγματα από κάθε κατηγορία.

2. Να αναφέρετε δύο παραδείγματα προκαταλήψεων που αναπτύσσονται σήμερα και να προσδιορίσετε τις αρνητικές τους συνέπειες.

3. Μέσα από το παράδειγμα μιας ομάδας να αναφέρετε τους λόγους ένταξης των ατόμων στην ομάδα και τους λόγους που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη διάλυση της.

B. Τώρα, χαρακτηρίσε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

1. Το επαγγελματικό σωματείο είναι πρωτογενής ομάδα	Σ	Λ
2. Οι κοινωνικές ομάδες έχουν κοινούς σκοπούς	Σ	Λ
3. Οι προκαταλήψεις οδηγούν στο ρατσισμό	Σ	Λ

**4. Σήμερα όλες οι ομάδες
είναι κλειστές**

Σ Λ

**5. Οι ομάδες διαλύονται
μόνον από το κράτος**

Σ Λ

3 Κοινωνική Οργάνωση και Κοινωνική Μεταβολή

- **κοινωνική θέση**
- **κοινωνική διαστρωμάτωση**
- **κοινωνικός ρόλος**
- **κοινωνική κινητικότητα**
- **κοινωνικοί κανόνες**
- **κοινωνική μεταβολή**

Οι έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής ομάδας θα σου είναι χρήσιμες για να κατανοήσεις τους τρόπους οργάνωσης της κοινωνίας που θα μελετήσεις σε αυτό το κεφάλαιο.

Το μυθιστόρημα του Ν. Καζαντζάκη «Καπετάν Μιχάλης», το «Μάνα κουράγιο» του Μπ. Μπρεχτ, το «Ένα παιδί μετράει τα άστρα» του Μ. Λουντέμη παρουσιάζουν

άτομα που ασκούν τους κοινωνικούς τους ρόλους με βάση τους κοινωνικούς κανόνες αλλά και με βάση τη μοναδική προσωπικότητά τους που συχνά μπορεί να τους φέρνει σε σύγκρουση με την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής τους.

Η ταινία «Σπάρτακος» του Στ. Κιούμπρικ αναφέρεται στη διαστρωμάτωση της Ρωμαϊκής κοινωνίας και τη δουλεία αλλά και στους αγώνες για κοινωνική μεταβολή. Ταινίες όπως «Κάντο όπως ο Μπέκαμ» του Τζ. Τζάντα και «Γάμος αλά ελληνικά» της Ν. Βαρντάλος, «Δεσποινίς ετών...39» του Αλ. Σακελλάριου θα σου γνωρίσουν τους διαφορετικούς κανόνες και ρόλους στις κοινωνίες του 20ου αιώνα. Με τις ταινίες «The wall» των Pink Floyd και «Αντίο Λένιν» του Β. Μπέκερ θα

γνωρίσεις αντίστοιχα τα φοιτητικά κινήματα του 20ου αιώνα που διεκδίκησαν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και την κοινωνική αλλαγή που επέφερε η πτώση του τείχους στο Ανατολικό Βερολίνο.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις ότι κάθε κοινωνία οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες, οι οποίοι προσδιορίζουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των ατόμων με βάση την κοινωνική τους θέση και τους κοινωνικούς τους ρόλους. Με αυτόν τον τρόπο η κοινωνία αποκτά συνοχή και διάρκεια στο χρόνο, με αποτέλεσμα οι συμπεριφορές των ατόμων να είναι προβλέψιμες. Όταν οι εποχές αλλάζουν, μεταβάλλονται και οι κοινωνίες, αλλάζει δηλαδή όλη η παραπάνω κοινωνική τους οργάνωση.

3.1 Η κοινωνική θέση

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ότι το άτομο εντάσσεται σε διάφορες κοινωνικές ομάδες κατά τη διάρκεια της ζωής του. Στις κοινωνικές ομάδες που συμμετέχει, καταλαμβάνει μια συγκεκριμένη κοινωνική θέση. Είναι γονιός ή παιδί σε μια οικογένεια, δάσκαλος ή μαθητής σε ένα σχολείο, εργοδότης ή εργαζόμενος σε μια επιχείρηση, στέλεχος ή απλό μέλος ενός πολιτικού κόμματος ή οργάνωσης.

Από τα παραδείγματα αυτά κατανοούμε ότι κάθε άτομο καταλαμβάνει συγκεκριμένη κοινωνική θέση σε κάθε ομάδα που συμμετέχει αλλά και στην κοινωνία ευρύτερα. Αυτό σημαίνει ότι κατέχει περισσότερη ή λιγότερη εξουσία/δύναμη σε σχέση με τους άλλους, περισσότερες ή

Λιγότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Ο διευθυντής ενός σχολείου έχει περισσότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα και περισσότερη εξουσία από τους μαθητές, εφόσον έχει την ευθύνη της λειτουργίας του σχολείου, ενώ οι μαθητές έχουν βασικά την ευθύνη της παρακολούθησης των μαθημάτων. Με τον ίδιο τρόπο το στέλεχος ενός κόμματος έχει περισσότερη εξουσία από το απλό μέλος. Αυτό σημαίνει ότι οι παραπάνω κοινωνικές θέσεις ιεραρχούνται ως θέσεις μεγαλύτερης και μικρότερης ευθύνης δηλαδή μεγαλύτερης και μικρότερης εξουσίας-δύναμης. Πώς όμως καταλαμβάνει ένα άτομο μια κοινωνική θέση;

Για να σου δοθεί η θέση του μαθητή στο Δημοτικό αρκούσε η ηλικία σου, εφόσον στην Ελλάδα η φοίτηση είναι υποχρεωτική για όλα

τα παιδιά. Για να κατακτήσεις αργότερα τη θέση του φοιτητή σε μια Ανώτατη Σχολή, θα απαιτηθεί να έχεις την απαραίτητη εκπαίδευση για να ανταποκριθείς στις Πανελλήνιες Εξετάσεις.

Τόσο η ηλικία, όσο και η εκπαίδευση αποτελούν κριτήρια για να καταλάβει το άτομο μια κοινωνική θέση. Τα κριτήρια αυτά αποτελούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου. Οι κοινωνικές θέσεις, επομένως, αποδίδονται στα άτομα με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά.

Από το παράδειγμα κατανοούμε ότι άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, τα έχουμε με τη γέννησή μας (εκ γενετής) και άλλα, όπως η μόρφωση, τα αποκτούμε στη διάρκεια της ζωής μας (επίκτητα).

- **Εκ γενετής χαρακτηριστικά** είναι το φύλο, η ηλικία, η φυλετική, εθνική ή κοινωνική προέλευση μας τα σωματικά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε κοινωνικές θέσεις που είναι δοτές, μας δίδονται δηλαδή λόγω αυτών των χαρακτηριστικών και όχι λόγω των προσωπικών μας ικανοτήτων.
- **Επίκτητα κοινωνικά χαρακτηριστικά** είναι η μόρφωση, το επάγγελμα, το κύρος, το εισόδημα, ο πλούτος, οι κοινωνικές σχέσεις. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε κοινωνικές θέσεις που είναι κατακτημένες, τις κατακτάμε δηλαδή με βάση αυτά τα ατομικά μας προσόντα. Η σημασία που μπορεί να έχουν τα εκ γενετής ή επίκτητα χαρακτηριστικά για να καταλάβει ένα άτομο κοινωνικές θέσεις με μεγαλύτερη εξουσία, διαφέρει από

κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. Στις παραδοσιακές κοινωνίες π.χ. το να είσαι γυναίκα αποτελεί, ακόμα και σήμερα, χαρακτηριστικό αποκλεισμού από θέσεις εξουσίας, ενώ παλαιότερα οδηγούσε στον αποκλεισμό ακόμα και από τη θέση του ψηφοφόρου. Αντίθετα στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στα επίκτητα χαρακτηριστικά (π.χ. μόρφωση, δεξιότητες, εργατικότητα) που οδηγούν σε κατακτημένες θέσεις, εφόσον οι νόμοι κατοχυρώνουν την ισότητα όλων ανεξάρτητα από διαφορές φύλου, φυλής, ηλικίας ή αναπηρίας.

φωτ 3.1 Λεπτομέρεια από τον πίνακα του Ν. Λύτρα «Λ. Καντατζόγλου», 1886

φωτ.3.2 Λεπτομέρεια από τον πίνακα «Οικογένεια» του Σπ. Βασιλείου, 1948.

φωτ.3.3 «Κουλουροπώλης» πίνακας του Θεόφιλου 1933.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες η ενδυμασία δήλωνε την κοινωνική θέση του ατόμου. Στις σύγχρονες κοινωνίες, με εξαίρεση τις επαγγελματικές στολές (π.χ. γιατροί, στρατιωτικοί), η ενδυμασία παύει να αποτελεί μέσο διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη άλλα μέσα διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

φωτ. 3.4 Η Οικουμενική διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, που έχουν δεχτεί ως εσωτερικό δίκαιο όλα σχεδόν τα κράτη, κατοχυρώνει την ισότητα όλων, ανεξάρτητα από γλώσσα, φυλή, φύλο, θρησκεία ή αναπηρία. Ακόμα όμως και σήμερα, παράγοντες, όπως το φύλο, δεν έχουν πάψει να αποκλείουν άτομα από κοινωνικές θέσεις εξουσίας.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τη σημασία κατοχύρωσης της αξιοκρατίας και των ίσων ευκαιριών στην κατάκτηση κοινωνικών θέσεων με μεγαλύτερη εξουσία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

**Κοινωνικά Χαρακτηριστικά
(εκ γενετής - επίκτητα)**

**Κοινωνικές Θέσεις
(δοτές - κατακτημένες)**

3.2 Ο κοινωνικός ρόλος

Η κοινωνική θέση του Διευθυντή στο σχολείο συνδέεται, όπως είδαμε, με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του σε σχέση με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας. Συνδέεται επομένως, με τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο Διευθυντής απέναντι στους προϊσταμένους του, στους καθηγητές, στους γονείς και τους μαθητές του σχολείου. Η συμπεριφορά που οφείλει να έχει

το άτομο, επειδή κατέχει μια θέση σε μια κοινωνική ομάδα, προσδιορίζει τον κοινωνικό του ρόλο. Η συγκεκριμένη συμπεριφορά που περιμένουμε π.χ. από έναν γονέα, δηλαδή να παρέχει στα παιδιά του αγάπη, ασφάλεια, φροντίδα και την κατάλληλη προετοιμασία τους για το μέλλον, αποτελεί το περιεχόμενο του κοινωνικού ρόλου του γονέα.

Κάθε κοινωνική θέση συνδέεται με κοινωνικούς ρόλους και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Τους ρόλους αυτούς τους μαθαίνουμε από τα πρώτα στάδια της ζωής μας μέσα από το παιχνίδι και την οικογενειακή και σχολική ζωή (βλ. κεφ. 5). Με αυτόν τον τρόπο γνωρίζουμε ποια συμπεριφορά περιμένουν οι άλλοι από εμάς, όταν ασκούμε ένα ρόλο (π.χ. του φίλου, του μαθητή, του αδερφού), αλλά και

προβλέπουμε την αντίστοιχη συμπεριφορά των άλλων. Η έκφραση «δε φέρθηκε, όπως έπρεπε», ως γονέας, δάσκαλος, γιατρός, έχει ακριβώς αυτό το νόημα. Οι κοινωνικοί ρόλοι προσδιορίζονται από συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες που καθορίζουν τη συμπεριφορά μας. Οι σχολικοί κανόνες καθορίζουν το ρόλο μας ως μαθητών, οι κανόνες της Πολιτείας το ρόλο μας ως πολιτών κ.λ.π. Κάθε άτομο όμως, έχει τη δυνατότητα να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του για κάθε ρόλο στη δική του προσωπικότητα. Γι' αυτό δε συμπεριφέρονται όλοι π.χ. οι δάσκαλοι, οι γονείς ή οι πολίτες με τον ίδιο τρόπο. Σε αντίθεση επομένως με τους θεατρικούς ρόλους, τους οποίους «υποδύονται» οι ηθοποιοί με βάση ένα καθορισμένο σενάριο, τους

κοινωνικούς μας ρόλους τους ζούμε διαφορετικά ο καθένας και μέσα από αυτούς διαμορφώνουμε και εμφανίζουμε στην κοινωνία την προσωπικότητά μας.

φωτ. 3.5 Η θέση μιας γιατρού σε ένα Νοσοκομείο συνδέεται με τους ρόλους της, δηλαδή τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ως γιατρός απέναντι

στους συναδέλφους της, στους ασθενείς και τους συγγενείς τους, στη Διεύθυνση του Νοσοκομείου και στο προσωπικό.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο μαθητής, με βάση τη θέση του, απέναντι στις διάφορες άλλες κατηγορίες θέσεων στο σχολείο.

Η ελευθερία που διαθέτουμε να προσαρμόσουμε τον κοινωνικό μας ρόλο στην προσωπικότητά μας, είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη ανάλογα με την κοινωνία στην οποία ζούμε. Οι παραδοσιακές κοινωνίες αφήνουν λιγότερα περιθώρια προσωπικής επιλογής στους τρόπους συμπεριφοράς από τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, οι οποίες σέβονται την ελευθερία όλων να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους, εφόσον βέβαια δεν παραβιάζουν τους νόμους.

Επειδή το άτομο συμμετέχει σε πολλές κοινωνικές ομάδες και κατέχει διαφορετικές θέσεις, ασκεί και πολλούς ρόλους ταυτόχρονα. Συχνά, οι υποχρεώσεις που συνεπάγεται ένας ρόλος έρχονται σε σύγκρουση με τις υποχρεώσεις ενός άλλου. Το φαινόμενο αυτό

ονομάζεται σύγκρουση ρόλων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ρόλοι του εργαζόμενου και του γονέα, οι οποίοι συγκρούονται ιδιαίτερα, όταν δεν υπάρχουν μέτρα κοινωνικής πρόνοιας, όπως οι παιδικοί σταθμοί.

φωτ.3.6 Η είσοδος στην τρίτη ηλικία απαιτεί νέα προσαρμογή των ατόμων

που χρειάζονται υποστήριξη. Συχνά, υπάρχει πρόβλημα προσαρμογής στους νέους ρόλους που πρέπει να αναλάβουμε. Η εφηβεία και η ενηλικίωση, η μετανάστευση, η απόκτηση παιδιού σε νεαρή ηλικία, η συνταξιοδότηση, τα γηρατειά αλλά και ρόλοι, όπως αυτοί του μαθητή, του φοιτητή, παρουσιάζουν προβλήματα γιατί απαιτούν νέες

συμπεριφορές, για τις οποίες τα άτομα μπορεί να μην είναι κατάλληλα προετοιμασμένα.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη τα προβλήματα αυτά. Να προτείνετε τρόπους βοήθειας των παραπάνω ομάδων ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής στους νέους ρόλους τους.

φωτ.3.7 Αρχαία Τραγωδία στο θέατρο Ηρώδου του Αττικού. Το φαινόμενο της σύγκρουσης ρόλων

ενέπνευσε τους μεγαλύτερους αρχαίους τραγωδούς και σύγχρονους δραματουργούς. Πρόσωπα όπως η Αντιγόνη, ο Αγαμέμνωνας, η Μήδεια αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες γίνονται περισσότερο

ανεκτικές στις διαφορετικές συμπεριφορές, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο τις περιπτώσεις τέτοιων τραγικών συγκρούσεων. Η Πολιτεία σήμερα λαμβάνει μέτρα βοηθητικά για αντίστοιχες καταστάσεις, όπως για τις συγκρούσεις στους ρόλους των εργαζόμενων - γονιών.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για αυτά τα μέτρα.

3.3 Οι κοινωνικοί κανόνες

Όλες οι κοινωνίες έχουν κάποια ιδεώδη, κάποιες κοινωνικές αξίες*

***Κοινωνική αξία:** η θετική εκτίμηση ως ιδιαίτερα σημαντικής μιας ιδέας ή μιας κατάστασης για τα οποία τα άτομα μπορεί να αγωνίζονται και να θυσιάζονται π.χ. αξία της ελευθερίας.

και οι συμπεριφορές των μελών τους πρέπει να είναι σύμφωνες με αυτές. Η αξία π.χ. της ζωής αποτελεί μια τέτοια πανανθρώπινη αξία.

Αυτές οι αξίες εκφράζονται με τους κοινωνικούς κανόνες. Η κοινωνική αξία της ζωής εκφράζεται στις περισσότερες κοινωνίες με τον κοινωνικό κανόνα της απαγόρευσης της αφαίρεσης ή της απειλής της ζωής του ατόμου.

Όλοι μας γνωρίζουμε ότι, σε κάθε κοινωνία ή ομάδα, μια συγκεκριμένη συμπεριφορά θεωρείται «σωστή», ένας τρόπος ντυσίματος «κατάλληλος», ένας τρόπος ομιλίας «καλύτερος» από κάποιον άλλον. Το ποια συμπεριφορά θεωρείται «σωστή» καθορίζεται από τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες.

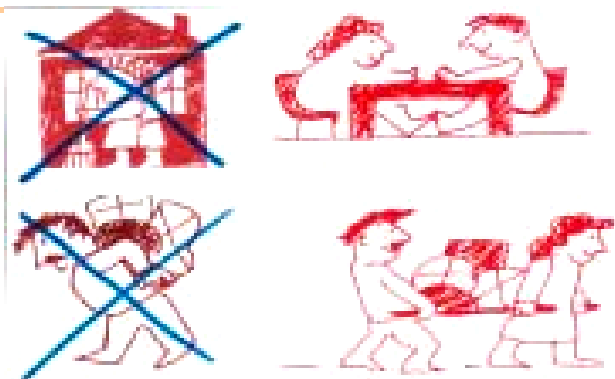
Οι κοινωνικοί κανόνες είναι πρότυπα συμπεριφοράς που

διαμορφώνονται με βάση τις κοινωνικές αξίες κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας. Η κοινωνική αξία π.χ. της ισότητας των φύλων, που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, διαμόρφωσε και τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες που ορίζουν τη συμπεριφορά της γυναίκας στους ρόλους της ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης κ.ά.

Είδη κοινωνικών κανόνων

- **Γενικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι αυτοί που αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο, όπως η προστασία της ζωής, της ισότητας, της ελευθερίας, ενώ οι ειδικοί κοινωνικοί κανόνες αφορούν επιμέρους κοινωνικές ομάδες, όπως οι κανόνες που αφορούν τους γιατρούς, τους μαθητές ή τους οδηγούς.

- **Αυστηροί κοινωνικοί κανόνες** είναι όσοι προβλέπουν ποινές σε όσους τους παραβαίνουν, όπως π.χ. η απαγόρευση φόνου, κλοπής, εξύβρισης, ενώ οι **ελαστικοί ή χαλαροί** αντίθετα αφήνουν περιθώρια ελευθερίας στο άτομο, όπως π.χ. ο τρόπος καθημερινής ενδυμασίας.
- **Τυπικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι όλοι οι γραπτοί κανόνες-νόμοι του κράτους (βλ. Β΄ Μέρος), ενώ **άτυπτοι κανόνες** είναι τα άγραφα έθιμα και συνήθειες, όπως π.χ. οι κανόνες ευγένειας ή τα έθιμα της αποκριάς.

φωτ.3.8 Οι αλλαγές των κανόνων Οικογενειακού Δικαίου.

Το 1982 άλλαξαν οι κανόνες του Οικογενειακού Δικαίου. Μέχρι τότε οι αποφάσεις που αφορούσαν την οικογένεια αποτελούσαν προνόμιο των ανδρών, οι οποίοι είχαν και όλα τα οικογενειακά βάρη, ενώ οι γυναίκες περιορίζονταν στο ρόλο της νοικοκυράς. Μετά την αλλαγή οι σύζυγοι συναποφασίζουν πλέον ισότιμα για όλα τα θέματα της οικογένειας και φέρουν μαζί τις ευθύνες και τα βάρη της.

Με την αλλαγή αυτών των κοινωνικών κανόνων άλλαξε ταυτόχρονα η θέση της γυναίκας στην οικογένεια και επομένως οι ρόλοι της ως μητέρας και συζύγου.

✍ Να σχολιάσετε αυτές τις αλλαγές. Με ποιες αλλαγές στους ρόλους και τις θέσεις της γυναίκας συνδέονται; Περισσότερες πληροφορίες για τη

νομοθεσία που αφορά τα φύλα θα βρείτε στο ΚΕΘΙ www.kethi.gr .
Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχες αλλαγές των κανόνων που αφορούν το σχολείο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

**Κοινωνικοί Κανόνες
(πρότυπα συμπεριφοράς)**

↓ προσδιορίζουν

Κοινωνικούς Ρόλους

Κοινωνικοί Κανόνες

↙ ↘
Γενικοί - Ειδικοί

Τυπικοί - Άτυποι

↓
Αυστηροί - Ελαστικοί

3.4 Κοινωνική διαστρωμάτωση, κοινωνική κινητικότητα

Σε κάθε κοινωνία τα άτομα δε διαθέτουν τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως ο πλούτος, η μόρφωση, το εισόδημα, το κύρος. Εξάλλου, ακόμα και σήμερα, σε πολλές κοινωνίες και ομάδες χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η φυλή ή η εθνική προέλευση οδηγούν σε κοινωνική ανισότητα. Κάθε κοινωνία αξιολογεί και κατατάσσει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και μέσα από αυτά ιεραρχεί τα άτομα που τα κατέχουν. Η κατάταξη αυτή γίνεται με βάση τις ανάγκες της κοινωνίας, την ιστορία της και τα συμφέροντα που κυριαρχούν σε αυτήν. Με αυτόν τον τρόπο περισσότερη εξουσία αποδίδεται π.χ. στο ανδρικό φύλο και στη σωματική δύναμη από τα μέλη των

κτηνοτροφικών κοινωνιών, στην αριστοκρατική προέλευση από τα μέλη των παραδοσιακών κοινωνιών, στον οικονομικό πλούτο από τα μέλη της σύγχρονης κοινωνίας.

Ο τρόπος που κάθε κοινωνία ιεραρχεί τα άτομα, με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, ονομάζεται κοινωνική διαστρωμάτωση.

Στην ιστορία της ανθρωπότητας έχουν υπάρξει πολλά είδη κοινωνικής διαστρωμάτωσης, όπως η δουλεία, οι κάστες* στην Ινδία κ.ά.

***Κάστα: Κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης, στο οποίο η θέση του ατόμου καθορίζεται από τη γέννησή του. Οι κάστες υπήρξαν κυρίαρχο σύστημα διαστρωμάτωσης στην Ινδική κοινωνία για λόγους θρησκευτικούς και καταργήθηκαν με νόμο το 1949.**

Στις σύγχρονες κοινωνίες το βασικό είδος κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι η κοινωνική τάξη, στην οποία ανήκουν τα άτομα με κοινά οικονομικά χαρακτηριστικά και συμφέροντα, π.χ. εργατική, αγροτική, αστική τάξη*.

Οι συνέπειες της κοινωνικής διαστρωμάτωσης επηρεάζουν όλη την κοινωνική μας ζωή, τις αντιλήψεις μας για τον κόσμο, τις πολιτικές μας επιλογές, την υγεία μας, τη σταδιοδρομία μας κ.λ.π.

***Αστική τάξη: Η κοινωνική τάξη των εμπόρων και επιχειρηματιών που δημιουργήθηκε στους νεότερους χρόνους με το τέλος της φεουδαρχίας. Στην αστική τάξη σήμερα εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες εντάσσονται και όσοι ασχολούνται με τις υπηρεσίες.**

Οι κοινωνικές ανισότητες και η κοινωνική διαστρωμάτωση χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπως είδαμε, τα άτομα δεν έχουν περιθώρια να καλυτερεύσουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση, εφόσον οι θέσεις τους είναι δοτές, καθορίζονται δηλαδή από τη γέννησή τους. Ο δούλος, ο δουλοπάροικος στη φεουδαρχία ή ο Ινδός του 19ου αιώνα που ανήκε στην κατώτερη κάστα, γνώριζαν ότι θα έκλειναν τον κύκλο της ζωής τους στην ίδια ακριβώς θέση με αυτήν που κληρονόμησαν από την οικογένειά τους (κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης).

φωτ. 3.9 Μαρία Κιουρί.
Η πρώτη γυναίκα που
τιμήθηκε με βραβείο
Νόμπελ. Οι έρευνές
της για τη ραδιενέρ-
γεια της δίνουν Νόμπελ Φυσικής
(1903) και Νόμπελ Χημείας(1911).

φωτ.3.10
Λίνα Τσαλδάρη.
Η πρώτη Ελληνίδα
υπουργός το 1956.

φωτ.3.11 Σερίν
Εμπαντίν, δικηγόρος.
Η πρώτη μουσουλμά-
να με Νόμπελ ειρήνης
το 2003.

**Στις σύγχρονες κοινωνίες το φύλο
αποτελεί όλο και λιγότερο**

χαρακτηριστικό που οδηγεί σε κοινωνικές ανισότητες. Οι γυναίκες ενισχύονται με κατάλληλα μέτρα ώστε να καταλαμβάνουν θέσεις εξουσίας σε πολλούς τομείς.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη για κοινωνικές ανισότητες που στηρίζονται στο φύλο (www.kethi.gr)

Αντίθετα, στις σύγχρονες κοινωνίες επιδοτεί ένα ανοιχτό σύστημα διαστροφμάτων με το οποίο τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση. Η αλλαγή αυτή επιτυγχάνεται μέσα από την εκπαίδευση και κατάρτιση, την αλλαγή επαγγέλματος, την εργασία. Αυτή η δυνατότητα μετακίνησης ενός ατόμου από μια κοινωνική τάξη σε άλλη ονομάζεται κοινωνική κινητικότητα.

Η δωρεάν παιδεία, η ενίσχυση και κατάρτιση των ευάλωτων ομάδων, όπως οι άνεργοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες, οι νέοι, οι μετανάστες, είναι μέτρα που έχουν ως σκοπό την ισότητα ευκαιριών για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Τα μέτρα αυτά δεν καταργούν βέβαια τις κοινωνικές ανισότητες σε βάρος των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, παρέχουν όμως στα άτομα τη δυνατότητα βελτίωσης της κοινωνικής τους θέσης, δίνοντας τους τις ευκαιρίες που στερούνται για να καλυτερεύσουν την κοινωνική τους θέση.

Η κοινωνική κινητικότητα μπορεί να είναι:

α) ανοδική, όταν το άτομο κινείται από κατώτερες σε ανώτερες κοινωνικές τάξεις, όπως π.χ. στην περίπτωση που το άτομο αποκτά

επαγγελματική κατάρτιση ή ένα πτυχίο,

β) καθοδική, όταν πχ. ένα άτομο χάνει την εργασία ή την περιουσία του, ή

γ) οριζόντια, όταν ένα άτομο π.χ. αλλάζει εργασία, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι αποκτά περισσότερο ή λιγότερο εισόδημα ή κύρος.

Εξάλλου, οι κοινωνικοί επιστήμονες μελετούν την κινητικότητα των ατόμων σε σύγκριση με την κοινωνική τάξη των γονιών τους (διαγενεακή κινητικότητα). Εάν τα νέα μέλη της κοινωνίας παρουσιάζουν ανοδική κινητικότητα σε σχέση με την κατάταξη των γονιών τους, αυτό αποτελεί δείκτη κοινωνικής ανάπτυξης και ευημερίας, εφόσον συνήθως συνδέεται με την αύξηση του εισοδήματος και την πρόσβαση σε περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες.

**φωτ. 3.12 ΟΑΕΔ
Προγράμματα κατάρ-
τισης.**

**Σήμερα ο πιο συνηθι-
σμένος λόγος κοινωνικής κινητικό-
τητας είναι η αλλαγή επαγγέλματος.
Πολλά επαγγέλματα εξαφανίζονται,
όπως τα παραδοσιακά επαγγέλματα
μικροκατασκευαστών και τεχνιτών.
Νέες τεχνολογίες μπαίνουν στην
παραγωγή και μαζί τους νέες
ειδικότητες. Πολλά επομένως άτομα
οδηγούνται στην ανεργία και την
καθοδική κινητικότητα. Γι' αυτό η
Πολιτεία οργανώνει προγράμματα
κατάρτισης νέων σε νέα επαγγέλ-
ματα και τεχνολογίες.**

**✍ Να ενημερωθείτε από τον ΟΑΕΔ
για αυτά τα Προγράμματα και μέσα
από το μάθημά του Επαγγελματι-
κού Προσανατολισμού.**

**φωτ. 3.13 Στη μεταπο-
λεμική Ελλάδα το απο-
λυτήριο του Γυμνασίου
ήταν αρκετό για ανοδική
κοινωνική κινητικότητα.**

**✍ Να συζητήσετε στην τάξη ποια
επιπλέον εκπαιδευτικά και
επαγγελματικά προσόντα
απαιτούνται σήμερα.**

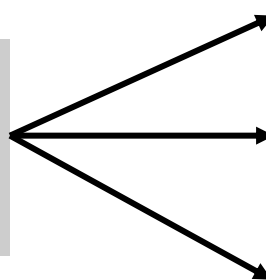
Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνική Ανισότητα

**Κοινωνική Διαστρωμάτωση
(Κοινωνική Τάξη)**

**Κοινωνική
Κινητικότητα**

Ανοδική

Οριζόντια

Καθοδική

3.5 Κοινωνική Μεταβολή

Η οργάνωση κάθε κοινωνίας δε μένει αναλλοίωτη στο χρόνο. Ήδη, γνωρίζεις ότι η κοινωνική θέση της Ελληνίδας άλλαξε τα τελευταία μόλις χρόνια, ενώ από το μάθημα της Ιστορίας σου έχεις γνωρίσει τις τεράστιες κοινωνικές μεταβολές που έχουν συμβεί στην ελληνική κοινωνία στη διάρκεια των δύο περίπου αιώνων ύπαρξης του ελληνικού κράτους.

Ποιες είναι οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών;

Οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών μπορεί να είναι:

- **αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον, π.χ. οι αλλαγές του κλίματος και η ξηρασία στην Υποσαχάρια Αφρική οδηγούν σε μετακινήσεις**

πληθυσμών, σε προβλήματα υποσιτισμού και σε κοινωνικές μεταβολές, • μεταβολές στην τεχνολογία, π.χ. η σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, που αντικατέστησε την παραδοσιακή αγροτική, οφείλεται στη βιομηχανική επανάσταση (ατμού και σιδηροδρόμων), ενώ η σύγχρονη επανάσταση υψηλής τεχνολογίας συνδέεται με σημαντικές κοινωνικές μεταβολές, όπως η παγκοσμιοποίηση. Τέλος, οι μεταβολές μπορεί να οφείλονται σε:

• πολέμους, επαναστάσεις και κοινωνικά κινήματα, όπως οι κοινωνικές μεταβολές που επέφερε η επανάσταση στην Κίνα και τη Ρωσία, ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος στη Γερμανία ή το γυναικείο κίνημα στις σύγχρονες κοινωνίες.

**φωτ. 3. 14 Σύγχρονος
Δορυφόρος**
Στα τέλη του προηγούμενου αιώνα η τεχνολογική επανάσταση έγινε αιτία ραγδαίων κοινωνικών εξελίξεων. Αυτές οι αλλαγές οδηγούν στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης που επηρεάζει τον χαρακτήρα όλων των κοινωνιών σήμερα.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις συνέπειες του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

φωτ.3.15 Στιγμιότυπο από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, που χώριζε για πολλές δεκαετίες το Ανατολικό από το Δυτικό Βερολίνο.

Ο 20ος αιώνας υπήρξε γεμάτος από κάθε είδους κοινωνικές ανατροπές.

Δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι, η Ρωσική και η Κινέζικη Επανάσταση, ο πόλεμος στο Βιετνάμ, τα κινήματα του '60, η δημιουργία και η πτώση του τείχους του Βερολίνου, η κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων στη Ν. Αφρική, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδήγησαν σε τεράστιες κοινωνικές μεταβολές.
✎ Από την Ιστορία σας, το διαδίκτυο και τη βιβλιοθήκη του σχολείου σας ή του Δήμου/Κοινότητας να συγκεντρώσετε στοιχεία για ένα από τα παραπάνω γεγονότα και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Με ποιον τρόπο πραγματοποιείται η κοινωνική μεταβολή;

Η κοινωνική μεταβολή:

• άλλοτε γίνεται αργά, όπως στις παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες, οι οποίες παρέμεναν σχετικά

σταθερές για πολλούς αιώνες και άλλοτε ραγδαία, όπως στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες οι οποίες μεταβάλλονται ταχύτατα εξαιτίας των τεχνολογικών επαναστάσεων. Σε όλες τις περιπτώσεις τα στοιχεία της κοινωνίας που μεταβάλλονται ταχύτερα είναι ο υλικός πολιτισμός και η τεχνολογία. Πιο αργά και δύσκολα αλλάζουν χαρακτηριστικά, όπως οι αξίες και οι νοοτροπίες, π.χ. η κοινωνική μεταβολή της ελληνικής κοινωνίας τα τελευταία χρόνια είναι ραγδαία, εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων, αλλά συχνά παραμένουν παραδοσιακές νοοτροπίες, όπως οι προκαταλήψεις που αφορούν τις γυναίκες.

- άλλοτε επιδιώκεται ειρηνικά, π.χ. μέσω εκλογών ή μέσω αλλαγών στη νομοθεσία, όπως η ισότητα των φύλων που κατοχυρώθηκε με

νόμο στην Ελλάδα μετά την μεταπολίτευση και άλλοτε επαναστατικά, με εξεγέρσεις και συγκρούσεις κοινωνικών ομάδων, όπως στη Γαλλική (1789) ή στην Οκτωβριανή Επανάσταση (1917). Οι συγκρούσεις χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες, εφόσον οι διάφορες ομάδες έχουν διαφορετικά συμφέροντα και επιδιώξεις.

**Ποιες είναι οι συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών;
Οι κοινωνικές μεταβολές έχουν συνέπειες:**

- **στο άτομο:** Οι κοινωνικές μεταβολές βελτιώνουν τις συνθήκες ζωής σε αρκετούς τομείς και παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες στα άτομα για ανοδική κινητικότητα. Συχνά όμως οι ραγδαίοι ρυθμοί των μεταβολών στις σύγχρονες κοινωνίες,

δημιουργούν στα άτομα ψυχολογικά προβλήματα (μοναξιά, ανασφάλεια) και προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής, όπως η αποξένωση και η αλλοτρίωση*.

- **στην κοινωνία:** Η κοινωνική μεταβολή αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε κοινωνίας. Κοινωνίες οι οποίες δε μεταβάλλονται, δεν εκσυγχρονίζονται, οδηγούνται στο μαρasmus και την εξαφάνιση. Οι δημοκρατικές κατακτήσεις, η πλανητική επικοινωνία, οι επιστημονικές εξελίξεις αποτελούν συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών των τελευταίων αιώνων. Οι σύγχρονες όμως ταχύτατες μεταβολές μπορεί να

***Αλλοτρίωση:** η αποξένωση του σύγχρονου ανθρώπου από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και από τις πραγματικές του ανάγκες.

δημιουργήσουν προβλήματα κοινωνικά, όπως η ανεργία, η φτώχεια, οι κοινωνικές διακρίσεις και περιβαλλοντικά, όπως η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος.

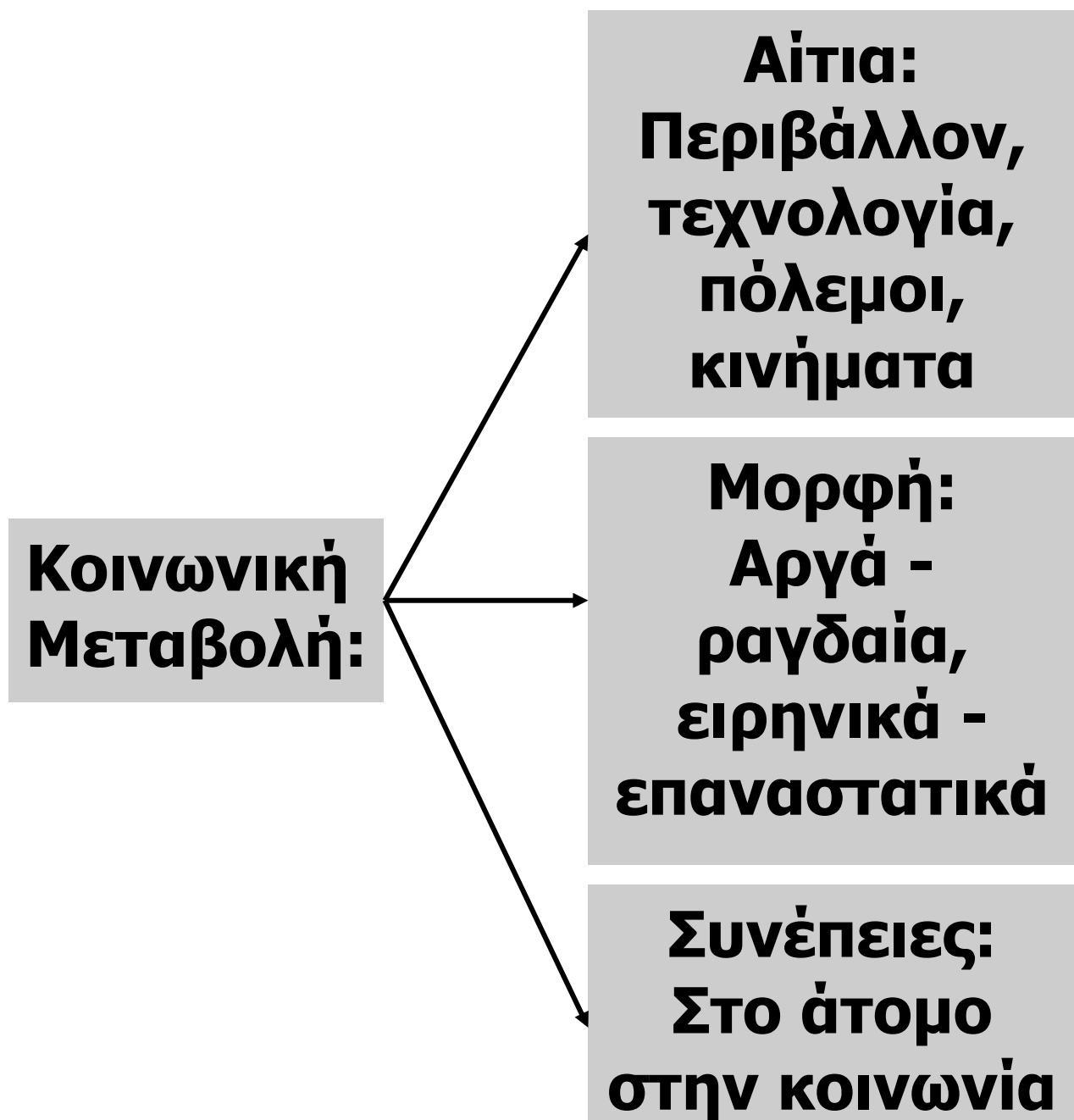

**φωτ. 3.16, 17 Αττικό Τραμ
(www.tram.gr)**

Συχνά οι σύγχρονες κοινωνίες επιλέγουν την επαναφορά παραδοσιακών μορφών οργάνωσης της κοινωνικής ζωής. Το τραμ επανέρχεται στην Αθήνα, ως ήπιο μέσο μεταφοράς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί επαγγέλματα που κινδυνεύουν με εξαφάνιση και μικρές παραδοσιακές οικοτεχνίες.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη για αντίστοιχα μέτρα που γνωρίζετε και αναπτύσσονται στην τοπική σας κοινωνία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες - δραστηριότητες

1. Να φέρετε παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων που παρατηρείτε σήμερα. Να αναφέρετε τρόπους με τους οποίους το άτομο μπορεί να ιεραρχήσει κάθε φορά τις υποχρεώσεις του που συγκρούονται, ώστε να έχει το λιγότερο κόστος.
2. Να αναφέρετε συγκρούσεις ρόλων από κείμενα των Νεοελληνικών σας Αναγνωσμάτων.
3. Να καταγράψετε το επάγγελμα και την εκπαίδευση του παππού σας και του πατέρα σας, της γιαγιάς σας και της μητέρας σας. Παρουσιάζεται κινητικότητα και τι είδους;
4. Με βάση τις γνώσεις σας από το μάθημα της Ιστορίας να αναφέρετε παραδείγματα επαναστατικών και ειρηνικών κοινωνικών μεταβολών στο Νεοελληνικό κράτος.

5. Να αναφέρετε παραδείγματα τυπικών-άτυπων, γενικών-ειδικών και αυστηρών-ελαστικών κοινωνικών κανόνων που εφαρμόζονται στο σχολείο.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Δώσε δύο παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων.

2. Ποιοι κανόνες προσδιορίζουν το ρόλο του μαθητή; Να τους χαρακτηρίσεις κατά είδος.

3. Να δώσεις δύο παραδείγματα ανοδικής και δύο καθοδικής κοινωνικής κινητικότητας.

4. Τι είδους κινητικότητα πρέπει να παρουσιάζει μια κοινωνία που αναπτύσσεται;

5. Ποιες αλλαγές οδηγούν σε κοινωνική μεταβολή;

6. Ποιες συνέπειες έχουν οι σύγχρονες ραγδαίες μεταβολές στο άτομο και στην κοινωνία;

7. Να αναφέρεις δύο επίκτητα και δύο εκ γενετής κοινωνικά χαρακτηριστικά. Με τι είδους θέσεις συνδέονται; Ποια είναι σημαντικότερα σήμερα και γιατί;

B. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α΄ Ομάδας δεδομένων, τα γράμματα των δεδομένων της Β΄ Ομάδας που ταιριάζουν (Σε κάθε δεδομένο της Α΄ Ομάδας αντιστοιχούν τρία δεδομένα της Β΄ Ομάδας).

Α΄ Ομάδα

1. _____ απαγόρευση κλοπής
2. _____ κανόνες κυκλοφορίας
3. _____ δώρα μεταξύ συγγενών
4. _____ στρατιωτική στολή
5. _____ απουσίες μαθητών
6. _____ καθημερινή ενδυμασία

Β΄ Ομάδα

- α. αυστηρός κανόνας**
- β. ελαστικός κανόνας**
- γ. γενικός κανόνας**
- δ. ειδικός κανόνας**
- ε. τυπικός κανόνας**
- στ. άτυπος κανόνας**

4 Κοινωνικοί Θεσμοί

- Τι είναι θεσμός
- Αναγκαιότητα ύπαρξης των θεσμών
- Λειτουργίες των θεσμών
- Αλλαγή των θεσμών
- Ο θεσμός της οικογένειας

Οι κοινωνικές θέσεις, οι ρόλοι και οι κανόνες, που μελέτησες στο προηγούμενο κεφάλαιο, λειτουργούν μέσα στους κοινωνικούς θεσμούς. Μπορείς να επαναλάβεις αυτές τις έννοιες για να κατανοήσεις καλύτερα το καινούργιο κεφάλαιο.

Το έργο «Ο τμηματάρχης έρχεται» του Ζ. Παπαντωνίου περιγράφει γλαφυρά τις αλλαγές των κοινωνικών θεσμών της ελληνικής εκπαίδευσης και της διοίκησης

μεταπολεμικά. Εξάλλου, με την τηλεοπτική σειρά «Τα παιδιά της Γης» της J. M. Auel θα γνωρίσεις τη δημιουργία των πρώτων θεσμών στις πρωτόγονες κοινωνίες, γραμμένη με τη μορφή μυθιστορήματος.

Η ταινία «Η τιμή της αγάπης» της Τ. Μακετάκη αναφέρεται στην παραδοσιακή μορφή του θεσμού της οικογένειας και τα «Πέτρινα χρόνια» του Π. Βούλγαρη περιγράφουν τις μεγάλες αλλαγές στους ελληνικούς πολιτικούς θεσμούς στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών.

Οι κοινωνικοί θεσμοί αποτελούν το βασικό χαρακτηριστικό κάθε κοινωνίας. Για να γνωρίσεις τις διαφορετικές μορφές θεσμών που χαρακτηρίζουν

**ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΤΟΥ ΠΛΑΝΗΤΗ, ΟΠΩΣ Ο
ΓÁΜΟΣ, Η ΟΙΚΟΓΈΝΕΙΑ Κ.Λ.Π. ΜΠΟΡΕΪΣ
ΝΑ ΕΠΙΣΚΕΦΘΕΪΣ ΤΙΣ ΙΣΤΟΣΕΛΪΔΕΣ ΤΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ «ΓΑΙΌΡΑΜΑ»
(www.georama.gr) ΚΑΙ «National
Geographic»
(www.nationalgeographic.gr).
ΕΞΆΛΛΟΥ, ΑΠΌ ΤΙΣ ΙΣΤΟΣΕΛΪΔΕΣ ΤΗΣ
ΒΟΥΛΪΣ (www.parliament.gr) ΚΑΙ ΤΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΪΣ ΈΝΩΣΗΣ
(www.europa.eu.int/hellas) ΘΑ
ΕΝΗΜΕΡΩΘΕΪΣ ΓΙΑ ΠΟΛΛΟΨ ΝΈΟΥΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΟΨ ΘΕΣΜΟΨ, ΟΠΩΣ ΑΥΤΟΪ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΪΣ ΤΩΝ ΕΦΪΒΩΝ, ΤΟΥ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΨ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΪΟΥ, ΤΟΥ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΨ ΔΙΚΑΣΤΗΡΪΟΥ, ΠΟΥ
ΔΗΜΙΟΥΡΓΪΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΝΑ ΙΚΑΝΟΠΟΙΪ-
ΣΟΥΝ ΤΙΣ ΝΈΕΣ ΑΝΆΓΚΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙ-
ΚΪΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΪΣ ΚΟΙΝΩΝΪΑΣ.**

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τη σημασία των κοινωνικών θεσμών για τη λειτουργία της κοινωνίας. Θεσμοί όπως η οικογένεια, η εκπαίδευση, η οικονομία, η Πολιτεία, η θρησκεία, χαρακτηρίζουν κάθε κοινωνία και μεταβάλλονται μαζί της. Γι' αυτό μελέτη μιας κοινωνίας σημαίνει βασικά μελέτη των κοινωνικών της θεσμών.

4.1 Τι είναι κοινωνικός θεσμός

Κάθε κοινωνία, από την πρωτόγονη μέχρι τη σύγχρονη μορφή της, για να λειτουργήσει και να διατηρηθεί πρέπει να ικανοποιεί τις βασικές της ανάγκες (αναπαραγωγή νέων μελών, μετάδοση γνώσης, επίλυση συγκρούσεων κ.ά.). Για να ικανοποιηθούν αυτές οι ανάγκες δημιουργήθηκαν:

- **οι οικογενειακοί θεσμοί** (π.χ. συγγένεια, γάμος, οικογένεια) για να εξασφαλίσουν την αναπαραγωγή και τη φροντίδα των νέων μελών,
- **οι εκπαιδευτικοί θεσμοί** (π.χ. σχολεία, Πανεπιστήμια) για να εξασφαλίσουν τη μετάδοση και την παραγωγή γνώσεων και αξιών,
- **οι οικονομικοί θεσμοί** (π.χ. επιχειρήσεις, υπηρεσίες) για την παραγωγή αναγκαίων αγαθών,

- **οι πολιτικοί θεσμοί** (π.χ. συμβούλιο γερόντων, βασιλεία, Κοινοβούλιο) για την εξισορρόπηση των συγκρούσεων μεταξύ των ομάδων,
- **οι θρησκευτικοί θεσμοί** (π.χ. τόποι λατρείας, ιερατεία) για τις σχέσεις με το θείο.

Τα μέλη επομένως της κοινωνίας για να ικανοποιήσουν τις παραπάνω ανάγκες τους αναπτύσσουν σταθερές και οργανωμένες σχέσεις (π.χ. γονείς-παιδιά, δάσκαλοι-μαθητές) και δραστηριότητες (π.χ. εκπαίδευση, οικογένεια, εκκλησία).

Οι οργανωμένες και σταθερές σχέσεις και δραστηριότητες που έχουν σκοπό να ικανοποιήσουν σημαντικές κοινωνικές ανάγκες αποτελούν τους θεσμούς.

Όπως παρατηρούμε, τα βασικά χαρακτηριστικά των θεσμών είναι:

- έχουν σημαντικούς κοινωνικούς σκοπούς, όπως είναι η μόρφωση, η παραγωγή αγαθών, η ασφάλεια κ.λ.π.,
- παραμένουν σχετικά σταθεροί, π.χ. ο θεσμός της οικογένειας ή του σχολείου, παρά τις μεταβολές τους, διατηρούν σχετικά σταθερές τις βασικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων και των ρόλων τους (γονείς-παιδιά, δάσκαλοι-μαθητές).

φωτ. 4.1 Ανθρώπινος οργανισμός: Η κίνηση είναι αποτέλεσμα συνεργασίας σκελετού και μυϊκού συστήματος, συμμετέχουν όμως και άλλα συστήματα, όπως το κυκλοφορικό, αναπνευστικό και νευρικό. Ο ανθρώπινος οργανισμός, ικανοποιεί τις ανάγκες του μέσα

από συστήματα λειτουργίας, όπως το κυκλοφορικό, το πεπτικό, τα αναπνευστικό σύστημα. Κάθε σύστημα έχει επιμέρους όργανα π.χ. στομάχι, πνεύμονες, καρδιά, εγκέφαλος, που πραγματοποιούν σημαντικές λειτουργίες, όπως η πέψη, η αναπνοή, η κυκλοφορία του αίματος, η κίνηση. Με αυτόν τον τρόπο μπορούμε να αντιληφθούμε και την κοινωνία. Τα επιμέρους συστήματα της είναι η οικονομία, η εκπαίδευση, η πολιτική, η θρησκεία, η αναπαραγωγή και ανατροφή των νέων μελών. Κάθε σύστημα έχει τα όργανα του που είναι οι θεσμοί. Σήμερα υπάρχουν εκατοντάδες θεσμοί για κάθε σημαντική λειτουργία της κοινωνίας, όπως οικονομικοί, πολιτικοί κ.λ.π. Η διαφορά της κοινωνίας από τον ανθρώπινο οργανισμό, είναι ότι η κοινωνία

μπορεί να αλλάζει θεμελιακά (αξίες, κανόνες, θεσμοί) και να διατηρείται στη ζωή, όπως στις περιπτώσεις των επαναστάσεων, ενώ στον ανθρώπινο οργανισμό κάτι τέτοιο είναι αδύνατο.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη παραδείγματα οικονομικών, πολιτικών, θρησκευτικών, εκπαιδευτικών θεσμών που υπάρχουν σήμερα στην ελληνική κοινωνία. Για κάθε θεσμό να αναφέρετε τις σταθερές σχέσεις μεταξύ των ρόλων.

4.2 Αναγκαιότητα των θεσμών

Εάν θεωρήσουμε την κοινωνία ως έναν οργανισμό, οι θεσμοί αποτελούν τα επιμέρους όργανα του και τα άτομα τα κύτταρα αυτών των οργάνων. Μέσα στους θεσμούς διαμορφώνονται οι κοινωνικοί

κανόνες με βάση τους οποίους τα άτομα παίρνουν τις θέσεις τους και ασκούν τους ρόλους τους. Μέσα στο θεσμό του σχολείου π.χ. διαμορφώνονται οι κοινωνικοί κανόνες με τους οποίους τα άτομα ασκούν τους συγκεκριμένους ρόλους που αντιστοιχούν στις εργασιακές τους θέσεις (Διευθυντής, καθηγητές, μαθητές). Με τους θεσμούς επομένως:

- η κοινωνία οργανώνεται και εξασφαλίζει τη διάρκειά της μέσα στο χρόνο, αν και τα μέλη της, όπως και τα κύτταρα του οργανισμού, διαρκώς ανανεώνονται,**
- τα άτομα μαθαίνουν τις αξίες, τους κανόνες και τους ρόλους τους και με αυτόν τον τρόπο εξακολουθεί να υπάρχει κοινωνική ζωή.**

Βασικοί θεσμοί	Ανάγκες που εξυπηρετούν
Οικογενειακοί θεσμοί	Βιολογική αναπαραγωγή- Κοινωνικοποίηση
Οικονομικοί θεσμοί	Παραγωγή- Διανομή των αγαθών
Πολιτικοί θεσμοί	Διαχείριση εξουσίας-Λήψη αποφάσεων
Εκπαιδευτικοί θεσμοί	Μόρφωση νέας γενιάς-Παραγωγή νέας γνώσης
Θρησκευτικοί θεσμοί	Προσέγγιση του θείου

**Όσο βέβαια οι κοινωνίες εξελίσ-
σονται και εκσυγχρονίζονται, νέες
κοινωνικές ανάγκες δημιουργού-
νται και μαζί τους νέοι θεσμοί. Η
εργασία των γυναικών π.χ.**

δημιούργησε την ανάγκη φύλαξης των μαθητών του Δημοτικού μετά το σχολείο και οδήγησε στη δημιουργία ενός νέου εκπαιδευτικού θεσμού, του ολοήμερου σχολείου. Αρχικά, η φύλαξη των μαθητών πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία των γονέων, χωρίς να προβλέπεται από το νόμο, ενώ σήμερα η συγκεκριμένη ανάγκη καλύπτεται από το θεσμό το ολοήμερου σχολείου, το οποίο προβλέπεται από το νόμο. Όταν ένας θεσμός δημιουργείται με νόμο, τότε ο θεσμός είναι τυπικός και η διαδικασία δημιουργίας του ονομάζεται θεσμοθέτηση. Όταν αντίθετα εφαρμόζεται με πρωτοβουλία ορισμένων ατόμων και αποτελεί συνήθεια, τότε ο θεσμός είναι άτυπος και η διαδικασία δημιουργίας του ονομάζεται θεσμοποίηση.

Στις σύγχρονες κοινωνίες σχεδόν όλοι οι θεσμοί είναι τυπικοί, με εξαίρεση ορισμένους άτυπους θεσμούς όπως κάποια έθιμα και παραδόσεις (έθιμα Χριστουγέννων, αποκριάς κ.ά.)

φωτ. 4.2 Το σήμα των Νόμπελ Φυσικών Επιστημών και

Ειρήνης. Τα βραβεία Νόμπελ (www.nobelprizes.com) θεσμοποιούνται με τη διαθήκη του Άλφρεντ Νόμπελ το 1895. Η θεσμοθέτησή τους πραγματοποιείται αργότερα από το Σουηδικό κράτος.

✍ Ποιους σκοπούς εξυπηρετούν οι διάφοροι θεσμοί βράβευσης επιστημόνων, καλλιτεχνών και διανοουμένων; Ποιοι ανάλογοι θεσμοί προβλέπονται από την ελληνική Πολιτεία; Να συζητήσετε στην τάξη.

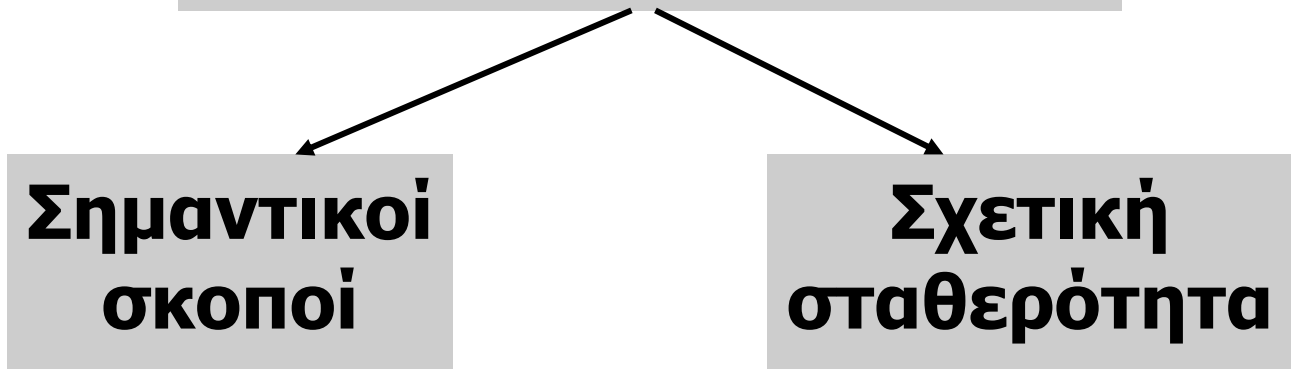
φωτ.4.3 Εορταστικά έθιμα.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες οι περισσότεροι θεσμοί ήταν άτυποι, δε λειτουργούσαν δηλαδή με βάση το νόμο. Σήμερα ακόμα και θεσμοί που αφορούν τα έθιμα και τις παραδόσεις προβλέπονται από το νόμο και γίνονται τυπικοί. Ο άτυπος θεσμός του δώρου, ή των εορτών, οδήγησε στους τυπικούς θεσμούς των δώρων τα Χριστούγεννα και το Πάσχα στους μισθούς των εργαζομένων, ή στη θεσμοθέτηση επίσημων αργιών για τους εργαζόμενους.

✍ Να συζητήσετε στην τάξη και άλλα ανάλογα παραδείγματα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Χαρακτηριστικά θεσμών

Θεσμοθέτηση

τυπικοί θεσμοί

Θεσμοποίηση

άτυποι θεσμοί

4.3 Λειτουργίες των κοινωνικών θεσμών

Κάθε κοινωνικός θεσμός για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς και τις ανάγκες για τις οποίες δημιουργήθηκε, έχει συγκεκριμένες λειτουργίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι θεσμοί ήταν λίγοι και είχαν πολλές λειτουργίες π.χ. στην ελληνική κοινωνία του 19ου αιώνα οι βασικοί κοινωνικοί θεσμοί ήταν η οικογένεια, το σχολείο και η εκκλησία, γι' αυτό και ο καθένας είχε πολλές λειτουργίες. Η εκκλησία π.χ. εκτός από την καλλιέργεια της θρησκευτικής πίστης είχε ως λειτουργίες και τη μετάδοση γνώσεων, τη βοήθεια των ατόμων με προβλήματα κ.ά. Τις λειτουργίες αυτές σήμερα αναλαμβάνουν νέοι εξειδικευμένοι θεσμοί, συνήθως κρατικοί (σχολεία,

εκπαιδευτικά ιδρύματα, ιδρύματα ενίσχυσης ευάλωτων ομάδων, νοσοκομεία) αλλά και ιδιωτικοί ή ανεξάρτητοι θεσμοί (π.χ. ΜΚΟ, Παιδικά χωριά SOS κ.ά.).

Οι λειτουργίες των θεσμών είναι:

- κυρίες ή δευτερεύουσες. Το σχολείο π.χ. έχει ως κύρια λειτουργία τη μετάδοση γνώσεων και ως δευτερεύουσες την κοινωνικοποίηση των νέων ή τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.**
- φανερές (έκδηλες) ή κρυφές (λανθάνουσες). Τα ΜΜΕ π.χ. έχουν ως φανερές λειτουργίες την ενημέρωση, μόρφωση και ψυχαγωγία, αλλά ταυτόχρονα έχουν ως αποτέλεσμα την καλλιέργεια προτύπων συμπεριφοράς, όπως π.χ. τα καταναλωτικά πρότυπα ή τα πρότυπα βίας (λανθάνουσα λειτουργία).**

**φωτ. 4.4 Επαγγελματικές Σχολές
τον ΟΑΕΔ. Όσο οι κοινωνίες εκ-
συγχρονίζονται οι θεσμοί γίνονται
πολλοί και εξειδικευμένοι. Η οικογένεια
και αργότερα και το σχολείο
ήταν οι βασικοί θεσμοί εκπαίδευσης
και επαγγελματικής κατάρτισης των
νέων στην παραδοσιακή κοινωνία.
Σήμερα εκατοντάδες νέοι εξειδικευ-
μένοι θεσμοί οργανώνουν την εκ-
παίδευση και κατάρτιση των νέων.
✎ Να αναφέρετε στην τάξη νέους
θεσμούς εκπαίδευσης και
κατάρτισης που γνωρίζετε και τις
εξειδικευμένες λειτουργίες τους.**

φωτ. 4. 5 Εξέγερση τον Μάη τον '68 στο Παρίσι. Οι επαναστάσεις, οι εξεγέρσεις και τα διάφορα κινήματα οδηγούν σε σημαντικές αλλαγές όλων των θεσμών.

✍ Να αναζητήσετε από την ιστορία σας αλλαγές θεσμών που ήταν αποτέλεσμα εξεγέρσεων ή κινημάτων και να τις συζητήσετε στην τάξη.

φωτ. 4.6 Ο θεσμός της εκπαίδευσης στις σύγχρονες κοινωνίες

πρέπει να εξυπηρετήσει τις νέες ανάγκες που δημιουργούν η παγκοσμιοποίηση, η εξέλιξη των τεχνολογιών, το πρόβλημα της ανεργίας. Η γνώση ξένων γλωσσών, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες και η δια βίου εκπαίδευση και κατάρτιση

εντάσσονται πλέον στην εκπαίδευση για την αντιμετώπιση των νέων αυτών αναγκών.

✎ Να συζητήσετε για τα νέα αυτά εκπαιδευτικά προγράμματα και την αναγκαιότητα τους σήμερα.

4.4 Η αλλαγή των κοινωνικών θεσμών

Όπως είδαμε οι κοινωνίες μεταβάλλονται, αλλάζουν αργά ή ραγδαία, επαναστατικά ή ειρηνικά. Κοινωνική μεταβολή σημαίνει βασικά αλλαγή των θεσμών, εφόσον αυτοί αποτελούν τα βασικά όργανα λειτουργίας της κοινωνίας. Όταν επομένως μιλάμε για μεταβολή της ελληνικής κοινωνίας τις τελευταίες δεκαετίες εννοούμε ότι άλλαξαν οι θεσμοί της, π.χ. οι εκπαιδευτικοί θεσμοί (μαθητικές κοινότητες, Πανελλήνιες

εξετάσεις, Ανοιχτό Παν/μιο κ.ά.), οικογενειακοί θεσμοί (κατάργηση της προίκας, ισοτιμία συζύγων, πολιτικός γάμος, αυτόματο διαζύγιο κ.ά.), οι οικονομικοί θεσμοί (μερική απασχόληση κ.ά.), οι πολιτικοί θεσμοί (κατάργηση βασιλείας, ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση κ.ά.). Με την αλλαγή των θεσμών, αλλάζουν οι θέσεις, δηλαδή η εξουσία που έχουν τα άτομα μέσα στους θεσμούς και μαζί αλλάζουν οι ρόλοι και οι κανόνες που τους προσδιορίζουν.

Με την αλλαγή των παραπάνω θεσμών στην ελληνική κοινωνία άλλαξε π.χ. η κοινωνική θέση των γυναικών, το περιεχόμενο των ρόλων τους (σύζυγοι, μητέρες, εργαζόμενες) και οι κανόνες (Σύνταγμα, Οικογενειακό Δίκαιο). Εξάλλου, οι αλλαγές σε ένα θεσμό

επηρεάζουν και άλλους θεσμούς, π.χ. η μετατροπή της μορφής της οικογένειας οδήγησε στη δημιουργία νέων θεσμών, όπως οι παιδικοί σταθμοί, το ολοήμερο σχολείο, τα ΚΑΠΗ κ.ά.

Οι θεσμοί αλλάζουν όταν δεν εξυπηρετούν ικανοποιητικά τους σκοπούς τους, όπως π.χ. αλλάζει συχνά ο θεσμός των Πανελλαδικών εξετάσεων, ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα το σκοπό του, δηλαδή την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση μαθητών με τις απαραίτητες για τις σπουδές τους ικανότητες και γνώσεις. Ακόμα, οι θεσμοί καταργούνται, όταν έρχονται σε αντίθεση με τις ανάγκες και τις αξίες της κοινωνίας, όπως ο θεσμός της προίκας ή της σχολικής ποδιάς που καταργήθηκαν εφόσον έρχονταν σε αντίθεση με την αξία της ισότητας

και της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας αντίστοιχα.

4.5 Ο θεσμός της οικογένειας

Η οικογένεια είναι ένας θεσμός που συναντάται σε όλες τις κοινωνίες. Οι βασικές του λειτουργίες είναι η δημιουργία, η ανατροφή και η προετοιμασία της νέας γενιάς για την κοινωνική της ζωή. Συνήθως η οικογένεια δημιουργείται με το γάμο, ο οποίος προσδιορίζεται από το νόμο, τη θρησκεία και τις παραδόσεις της κάθε κοινωνίας. Στην Ελλάδα ο γάμος μπορεί να είναι θρησκευτικός ή πολιτικός.

Η μορφή της οικογένειας εξαρτάται από παράγοντες όπως το περιβάλλον, η παράδοση, ο χαρακτήρας της οικονομίας και της κοινωνίας ευρύτερα.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες συναντάμε τη μορφή της εκτεταμένης οικογένειας, που συνήθως είναι πατριαρχική, δηλαδή αρχηγός της είναι ο μεγαλύτερος σε ηλικία άνδρας. Η εκτεταμένη οικογένεια περιλαμβάνει πολλές μικρότερες οικογένειες, συνήθως αδελφών, οι οποίες συγκατοικούν με τους γονείς. Στις οικογένειες αυτές εργάζονται όλα τα μέλη στην οικογενειακή επιχείρηση (αγροτική, κτηνοτροφική ή οικοτεχνία). Οι δεσμοί των μελών είναι ισχυροί, εφόσον η οικογένεια έχει πολλές λειτουργίες: παράγει, εκπαιδεύει επαγγελματικά τα νέα μέλη, φροντίζει τα ασθενή, ανάπηρα και ηλικιωμένα μέλη της.

Στις σύγχρονες κοινωνίες και στα αστικά κέντρα η κύρια μορφή της οικογένειας είναι η πυρηνική οικογένεια. Η πυρηνική οικογένεια

αποτελείται από τους συζύγους και τα παιδιά και κύριες λειτουργίες της είναι η ανατροφή και κοινωνικοποίηση των νέων σε συνθήκες ασφάλειας, φροντίδας και αγάπης αλλά και η συναισθηματική στήριξη των συζύγων. Σήμερα, άλλοι ειδικοί φορείς έχουν αναλάβει τις λειτουργίες της παραδοσιακής οικογένειας (οι επιχειρήσεις την παραγωγή αγαθών, τα νοσοκομεία τη φροντίδα των ασθενών, οι οίκοι ευγηρίας τους ηλικιωμένους, τα σχολεία και τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης τη μετάδοση γνώσεων στους νέους).

Συχνή μορφή πυρηνικής οικογένειας στις σύγχρονες κοινωνίες είναι η μονογονεϊκή οικογένεια, στην οποία τα παιδιά ζουν με τον ένα γονέα, εξαιτίας χηρείας, διαζυγίου ή μερικές φορές προσωπικής επιλογής. Χαρακτηριστικό

φαινόμενο πολλών σύγχρονων κοινωνιών είναι η υπογεννητικότητα, που οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως το υψηλό κόστος ανατροφής των παιδιών, η επαγγελματική καριέρα των συζύγων κ.ά. Η χαμηλή γεννητικότητα (1.3 παιδιά αναλογούν σε κάθε ελληνική οικογένεια και 1.4 στην Ενωμένη Ευρώπη) σε συνδυασμό με το υψηλό όριο ζωής, που διασφαλίζει η επιστημονική πρόοδος και οι κοινωνικές παροχές, κινδυνεύουν να μετατρέψουν πολλές δυτικές κοινωνίες, όπως η Ελλάδα, σε κοινωνίες γερόντων.

φωτ.4.7. Διευρυμένη οικογένεια στον Έβρο τη δεκαετία του '50, σύγχρονη πυρηνική και μονογονεϊκή οικογένεια.

✎ Να συζητήσετε σε ομάδες τα χαρακτηριστικά της κάθε οικογένειας. Να σχολιάσετε τις διαφορές των ρόλων.

φωτ. 4.8 Η οικογένεια, από το Αναγνωστικό της Α' Δημοτικού για τα έτη 1955-1978.

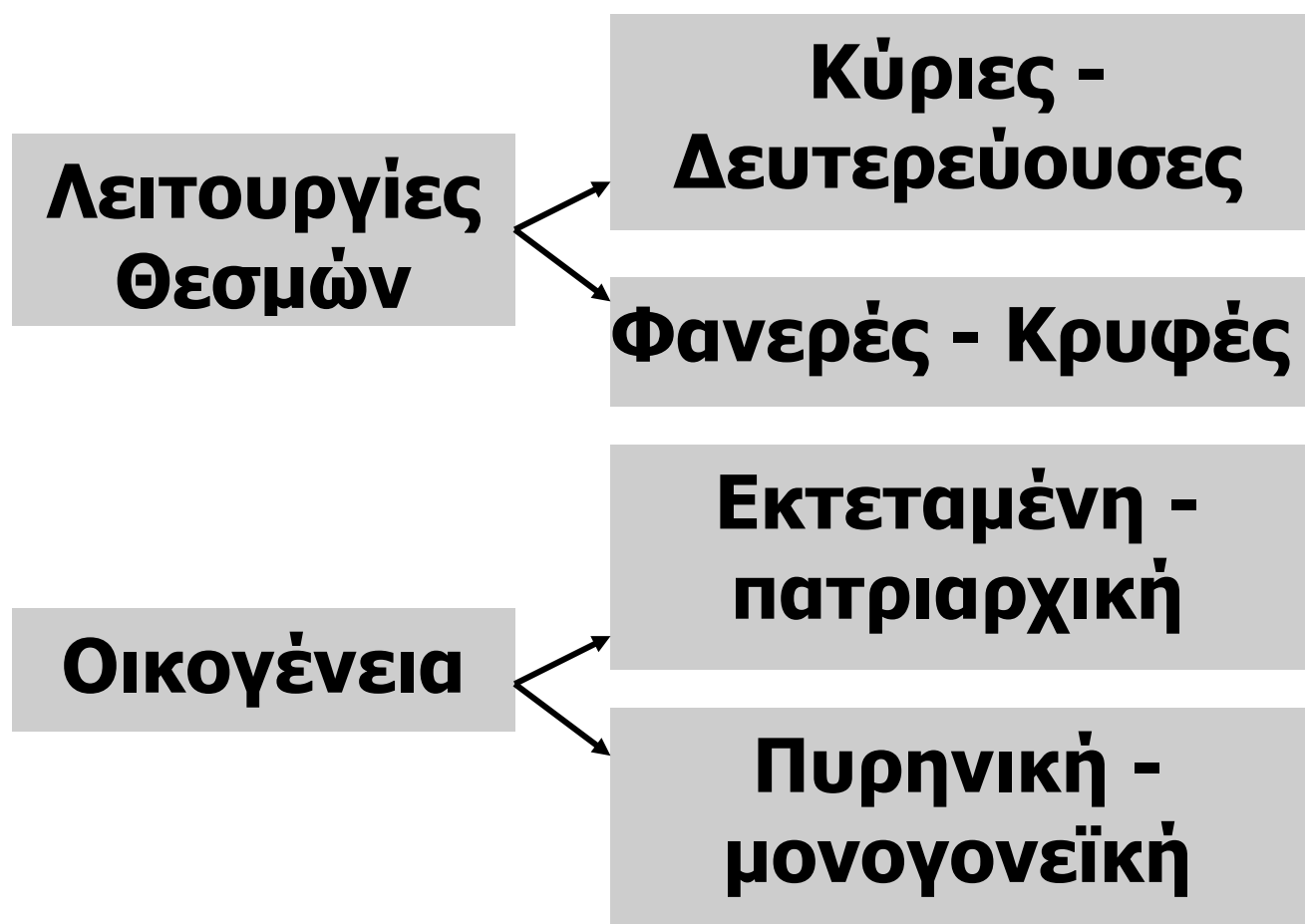
✍ Να συζητήσετε στην τάξη τις αλλαγές στο θεσμό της οικογένειας στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Με ποιες άλλες κοινωνικές μεταβολές συνδέονται αυτές οι αλλαγές;

φωτ. 4.9 Η φλόγα των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα, έσβησε το 2004 από ένα παιδί των παιδικών χωριών SOS. Η αγάπη είναι ο κύριος δεσμός της σύγχρονης οικογένειας. Η ανάγκη αυτής της αγάπης οδηγεί στην αντικατάσταση του θεσμού των ιδρυμάτων για τα παιδιά που στερούνται τους γονείς τους, από

**τα παιδικά χωριά SOS και τις
ανάδοχες οικογένειες. Οι ανάδοχες
οικογένειες αναλαμβάνουν την ανα-
τροφή των παιδιών, ενώ στα παιδι-
κά χωριά SOS 5-6 παιδιά αποτελούν
μια οικογένεια με μια εθελόντρια
ανάδοχη μητέρα www.sos_village.gr**

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες - δραστηριότητες

1. Οι θεσμοί δημιουργούνται για να εξυπηρετήσουν νέες κοινωνικές ανάγκες. Η Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη στα σχολεία, ο σχολικός τροχονόμος, ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, τα 15μελή Συμβούλια, το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο αποτελούν νέους θεσμούς στο χώρο της εκπαίδευσης. Να γράψετε τις ανάγκες που οδήγησαν στη δημιουργία αυτών των δεσμών.
2. Να συζητήσετε με τους γονείς και τους παππούδες σας για το θεσμό του σχολείου στην εποχή τους. Να καταγράψετε τα χαρακτηριστικά του και τις αλλαγές του σε σχέση με τη σημερινή μορφή που γνωρίζετε.
3. Κάνετε μια μικρή έρευνα για το θεσμό του γάμου στην τοπική σας

κοινωνία (ήθη, έθιμα, παραδόσεις) του προηγούμενου αιώνα.

4. Οι λειτουργίες της οικογένειας μειώνονται όσο η κοινωνία εκσυγχρονίζεται. Αφού συζητήσετε με άτομα της τρίτης ηλικίας, να αναφέρετε λειτουργίες που είχε η οικογένεια στην εποχή τους. Μπορείτε να συγκεντρώσετε μαρτυρίες, φωτογραφικό και άλλο λαογραφικό υλικό.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις τις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Να αναφέρετε τρεις εκπαιδευτικούς θεσμούς και τις ανάγκες που εξυπηρετούν.

2. Να αναφέρετε δύο παραδείγματα αλλαγής και κατάργησης θεσμών

3. Ποιες οι κύριες και ποιες οι δευτερεύουσες λειτουργίες του σχολικού θεσμού;

4. Ποιες οι διαφορές μεταξύ παραδοσιακής και σύγχρονης οικογένειας;

B. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση

1. Οι θεσμοί δημιουργούνται:

α. για την οργάνωση της κοινωνίας

β. για να μάθουν τα άτομα τις αξίες και τους κανόνες

γ. για να εξυπηρετήσουν αποκλειστικά ατομικές επιδιώξεις

δ. το α και β

Γ. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α΄ Ομάδας δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β΄ Ομάδας που ταιριάζει.

Α΄ Ομάδα

- 1. _____ αναπαραγωγή και
φροντίδα νέων μελών**
- 2. _____ διατήρηση και αύξηση
γνώσεων**
- 3. _____ παραγωγή αγαθών**
- 4. _____ εξισορρόπηση
συγκρούσεων**

Β΄ Ομάδα

- α. εκπαιδευτικοί θεσμοί**
- β. πολιτικοί θεσμοί**
- γ. οικογενειακοί θεσμοί**
- δ. οικονομικοί θεσμοί**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 1ου ΤΟΜΟΥ

Εισαγωγή	10
-----------------------	-----------

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κεφάλαιο 1:	
Εισαγωγικές έννοιες	25

Κεφάλαιο 2:	
Κοινωνικές ομάδες.....	40

Κεφάλαιο 3: Κοινωνική οργάνωση και μεταβολή.....	70
---	-----------

Κεφάλαιο 4:	
Κοινωνικοί θεσμοί.....	116

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιουδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***